

Krystyna Brząkalik

To się czyta!

**Program nauczania języka polskiego
dla szkoły branżowej I stopnia**

Konsultacje merytoryczne: Anna Klimowicz



© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o.

Warszawa 2024

Spis treści

I. Charakterystyka i założenia programu nauczania	3
II. Cele kształcenia	6
III. Treści nauczania z odniesieniami do podstawy programowej	7
IV. Procedury osiągania celów kształcenia (metody, techniki, formy pracy)	37
V. Zakładane osiągnięcia uczniów	45
VI. Sposoby oceniania – metody, narzędzia i kryteria	48
VII. Materiały dydaktyczne	52

I. Charakterystyka i założenia programu nauczania

Podstawą opracowania programu nauczania języka polskiego *To się czyta!* dla szkoły branżowej I stopnia są założenia zawarte w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. z 5.07.2024 r., poz. 996).

Prezentowany program przeznaczony jest do realizacji w klasach I–III szkoły branżowej I stopnia i łączy w sobie dwa elementy: jest kontynuacją programu szkoły podstawowej i zarazem uwzględnia specyfikę szkół branżowych, zwłaszcza miejsce, jakie przedmiot *język polski* zajmuje w ich całłościowym planie kształcenia oraz w programie wychowawczo-profilaktycznym.

Zgodnie z ramowym planem nauczania dla branżowej szkoły I stopnia, w tym branżowej szkoły I stopnia specjalnej dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, przeznaczonym dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej tygodniowy wymiar godzin w klasach I–III został wyznaczony na 2 godziny, a razem w trzyletnim okresie nauczania wynosi 6 godzin tygodniowo.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia zakłada, że uczeń zostanie przygotowany do uzyskania kwalifikacji zawodowych oraz do pracy i życia w warunkach współczesnego świata. Poza kształceniem zawodowym zadaniem branżowej szkoły I stopnia jest wyposażenie uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, która będzie stanowić fundament wykształcenia oraz umożliwi uczniom kontynuację kształcenia w branżowej szkole II stopnia w zawodzie, w którym wyodrębniono kwalifikację wspólną dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I stopnia, lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych (począwszy od klasy II), a następnie w szkołach policealnych lub szkołach wyższych. Język polski, traktowany jako przedmiot kluczowy, pozwala uczniowi na poznawanie dzieł literackich wchodzących w skład dziedzictwa polskiej, europejskiej i światowej kultury oraz wybranych utworów literatury współczesnej. Uczeń powinien osiągać i doskonalić umiejętności świadomego odbioru dzieł literackich i ich interpretacji w różnych kontekstach. Wymagania ogólne i szczegółowe podstawa programowa wyznacza dla czterech obszarów – kształcenia literackiego i kulturowego, kształcenia językowego, tworzenia wypowiedzi i samokształcenia. Realizacja celów kształcenia i treści nauczania wymaga zintegrowania tych obszarów, zwłaszcza kształcenia literackiego i kształcenia językowego. Wzbogacanie wiedzy o języku, traktowanym jako narzędzie poznawania świata i wartościowania, ma umożliwić świadome uczestnictwo młodego człowieka w różnych sytuacjach komunikacyjnych, związanych z odbiorem tekstów i tworzeniem własnych wypowiedzi. Natomiast samokształcenie ułatwia realizację zainteresowań ucznia i aktywne uczestnictwo w kulturze¹.

Program nauczania *To się czyta!* stanowi realizację wymogów wskazanych w podstawie programowej do języka polskiego jako kluczowego przedmiotu w branżowej szkole I stopnia.

¹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia – Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 czerwca 2024 r. (Dz.U. z 5.07.2024 r., poz. 996).

Podstawowe założenia programu nauczania *To się czyta!*:

– **uporządkowanie materiału literackiego i kulturowego** w całym cyklu kształcenia **według wątków tematycznych**, uzupełnionych o omówienie okresów z dziejów literatury i kultury zgodnie z kolejnością chronologiczną; lektury obowiązkowe, wpisane w tematykę poszczególnych części – wątków tematycznych, zostają wprowadzone i omówione zgodnie z kolejnością okresów literackich;

– **treści kształcenia w ramach każdego z wątków obejmujące literaturę, zagadnienia związane z kulturą oraz tworzenie wypowiedzi i samokształcenie;**

– **integracja treści związanych z kształceniem literacko-kulturowym oraz kształceniem językowym**, przy czym wyodrębnionym zagadnieniom z zakresu kształcenia językowego towarzyszy równoczesne wprowadzanie w obszarze kształcenia literacko-kulturowego treści dotyczących warstwy językowej omawianych tekstów. Rozwiązanie to umożliwia wzbogacanie i utrwalenie wiedzy o języku, ale również „świadome uczestnictwo w różnych sytuacjach komunikacyjnych związanych zarówno z odbiorem, jak i tworzeniem własnych tekstów”².

– doskonalenie umiejętności **tworzenia własnych spójnych wypowiedzi**, w tym wypowiedzi o charakterze retorycznym, z zastosowaniem zasad poprawności językowej i stylistycznej;

– **wprowadzenie w ramach poszczególnych części podręcznika tekstów współczesnych**, zaliczanych zarówno do kultury wysokiej, jak i do kultury popularnej, które występują obok krótkich i najbardziej zrozumiałych dla ucznia szkoły branżowej fragmentów utworów dawnych (lektur obowiązkowych). Dzięki temu uczniowie do problemów związanych z dziełami z poprzednich okresów mogą dotrzeć poprzez ich współczesne wcielenia i przetworzenia. Umożliwia to zainteresowanie uczniów tekstami i poruszaną tematyką oraz ukazanie im aktualności zagadnień obecnych w dawnych tekstach oraz ciągłości procesów kulturowych;

– umożliwienie **interpretacji tekstów literackich w różnych kontekstach**, w tym w kontekście historycznoliterackim, historycznym, politycznym, kulturowym – w celu ukazania złożoności zjawisk w kulturze;

– **wprowadzanie pozaliterackich tekstów kultury** poprzez odwołania do wybranych filmów, seriali telewizyjnych, spektakli teatralnych, malarstwa, piosenki literackiej, muzyki popularnej – a więc tekstów reprezentatywnych zarówno dla kultury wysokiej, jak i kultury popularnej, pozwalających na nawiązanie do zainteresowań uczniów.

Dzięki przyjętym założeniom program nauczania *To się czyta!* pozwala na omówienie zasadniczych elementów procesu historycznoliterackiego (zgodnie z p. I.1.1 w treściach nauczania podstawy programowej) oraz umożliwia realizację zapisu z podstawy, zawartego w opisie warunków i sposobu realizacji: *Aby umożliwić uczniom zrozumienie związków między dziełami antyku i literatury dawnej a współczesną kulturą, nauczyciel w omawianiu lektur przyjmuje zasadę łączenia ich problematyki z problematyką tekstów współczesnych, obecnych zarówno w kulturze wysokiej, jak i kulturze masowej.* Zapis ten można odczytać jako zachętę do odejścia od „klasycznego” układu chronologicznego, a także do wypracowania rozwiązań, w których punktem wyjścia dla poznawania przeszłości jest współczesność.

Specyficznymi cechami nauczania języka polskiego w szkole branżowej I stopnia są: ograniczony czas realizacji programu (ok. 60 godzin lekcyjnych w roku szkolnym) oraz uczeń, który z reguły

² *Ibidem.*

nie planuje dalszego kształcenia ogólnego, a więc powinien zostać na tym etapie edukacyjnym wyposażony w wiedzę i umiejętności pozwalające mu na świadome uczestnictwo w życiu społecznym, w tym również kulturowym. Te umiejętności i wiedza powinny być rzetelne a zarazem na tyle rozwinięte, aby otwierały mu możliwość kontynuacji nauki. Jednocześnie warto kształtować postawę młodego, wkraczającego w dorosłe życie człowieka tak, aby potrafił samodzielnie i z rozwagą dokonywać racjonalnych wyborów i praktycznie rozwiązywać problemy, które będzie stawiać przed nim życie, a także odnaleźć własne miejsce wśród innych. Program nauczania *To się czyta!* sprzyja realizacji tych celów, służy bowiem rozwijaniu autorefleksji, wzmacnianiu poczucia własnej wartości, kształtowaniu szacunku dla innych, tolerancji dla odmienności, z jednoczesnym docenieniem polskiego dziedzictwa narodowego, w tym tradycji i zwyczajów.

Z badań przeprowadzonych przez wydawnictwo na etapie przygotowywania koncepcji programu nauczania oraz ze spotkań z nauczycielami wynika, że uczniowie szkół branżowych (dawnych szkół zawodowych) są w niewielkim stopniu zainteresowani przedmiotem *język polski*. Zdarza się, że całkowicie zniechęca ich do przyswajania wiedzy i umiejętności polonistycznych konieczność konfrontowania się z tekstami dawnymi, odbieranymi przez nich jako mało aktualne, a często zupełnie niezrozumiałe. Przyjęta koncepcja programu uwzględnia uwarunkowania i możliwości ucznia szkoły branżowej. Aby nie zniechęcać młodych ludzi do literatury i przedmiotu *język polski* poprzez eksponowanie fragmentów literackich, które często są dla niego zawikłane i bardzo trudne do zrozumienia (choćby na poziomie archaicznej leksyki czy składni), zaproponowano odejście od tradycyjnego układu chronologicznego, połączenie w ramach poszczególnych działów tematycznych krótkich fragmentów tekstów z poprzednich epok i fragmentów tekstów współczesnych, w tym pozaliterackich tekstów kultury. Takie rozwiązanie daje większą szansę na zainteresowanie odbiorcy omawianymi utworami i zagadnieniami oraz na uświadomienie mu powiązań między współczesnością a przeszłością, między tym, co aktualne, a tym, co nierzadko wydaje się temu odbiorcy przestarzałe i zupełnie nieinteresujące. Autorkom programu zależało na tym, aby uczniowie dostrzegli, że to, czego się uczą, jest powiązane także z ich codziennym życiem.

W poniższej tabeli wskazano **wątki tematyczne**, wokół których pogrupowane zostały treści nauczania w poszczególnych klasach.

Klasa I	Klasa II	Klasa III
I. Człowiek w podróży	I. Ja i inni	I. Wojna i Holokaust
II. Przygody z czasem	II. Człowiek zbuntowany	II. W nowym świecie
III. Pragnienia, dążenia, konflikty	III. Teraz uczucia!	III. Człowiek i władza
IV. Człowiek wobec tajemnicy cierpienia i śmierci	IV. Człowiek pokonany, człowiek niepokonany	IV. Człowiek i praca
V. Wzorce, zasady, systemy	V. Człowiek i natura	V. Człowiek wobec popkultury
VI. Różne odmiany miłości	VI. Człowiek w mieście	VI. (Nie)rzeczywistość
VII. Radości i przyjemności	VII. Człowiek w kryzysie	VII. Co dalej z człowiekiem?

II. Cele kształcenia

Podstawa programowa do języka polskiego dla szkoły branżowej I stopnia wyznacza cztery zasadnicze cele kształcenia, stanowiące również wymagania ogólne. Zgodnie z zapisami podstawy programowej cele kształcenia i wychowania programu nauczania w *To się czyta!* przedstawiają się następująco:

W ramach **kształcenia literackiego i kulturowego**:

- rozumienie konieczności zachowania i rozwoju literatury i kultury w życiu jednostki oraz społeczeństwa;
- rozwijanie umiejętności rozróżniania kultury wysokiej i popularnej;
- kształcenie świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na poziomie dosłownym i przenośnym;
- kształcenie umiejętności rozumienia roli mediów oraz ich wpływu na zachowania i postawy ludzi, a także właściwego korzystania z nich;
- rozumienie podstaw periodyzacji literatury, poznanie okresów literackich od starożytności do współczesności oraz przykładowych tekstów wybitnych twórców;
- rozpoznawanie problematyki poznanych tekstów, w tym pozaliterackich tekstów kultury, oraz jej związku ze zjawiskami społecznymi i historycznymi;
- rozwijanie umiejętności krytycznego odbioru przekazu, zawartego w różnorodnych tekstach kultury.

W ramach **kształcenia językowego**:

- pogłębianie funkcjonalnej wiedzy na temat wybranych zagadnień z zakresu kształcenia językowego;
- doskonalenie umiejętności komunikowania się (słuchania, czytania, mówienia i pisanie) oraz stosownego wykorzystania języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- rozwijanie kultury językowej i umiejętności posługiwania się poprawną polszczyzną;
- doskonalenie umiejętności poprawnego mówienia oraz pisanie zgodnego z zasadami ortofonii oraz pisowni polskiej.

W ramach **tworzenia wypowiedzi**:

- doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów i udziału w dyskusji;
- wykorzystanie kompetencji językowych w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- rozwijanie umiejętności stosowania podstawowych zasad retoryki, w szczególności argumentowania;
- rozpoznawanie manipulacji językowej.

W zakresie **samokształcenia**:

- kształcenie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;

- rozwijanie uzdolnień i zainteresowań ucznia poprzez udział w różnych formach aktywności;
- wyrabianie nawyku samodzielnej lektury;
- doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, w tym zasobów cyfrowych, oceny ich rzetelności, wiarygodności i poprawności merytorycznej;
- umacnianie postawy poszanowania dla cudzej własności intelektualnej;
- doskonalenie umiejętności efektywnego posługiwania się nowymi technologiami.

Program może być wykorzystywany również w realizacji celów profilaktyczno-wychowawczych szkoły.

Cele wychowawcze programu *To się czyta!* są następujące:

- rozwijanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów;
- rozpoznawanie wartości uniwersalnych i narodowych w utworach literackich i tekstach kultury oraz ich znaczenia w budowaniu własnego systemu wartości;
- kształtowanie postaw humanistycznych, np. solidarności, tolerancji, współpracy, altruizmu, uczciwości, sprawiedliwości, odwagi, empatii, szacunku dla innych ludzi, odpowiedzialności;
- wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej oraz szacunku dla tradycji;
- kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur i szacunku dla ich dorobku;
- zachęcanie do współpracy z innymi, wspólnego planowania i organizowania przedsięwzięć oraz podejmowania odpowiedzialności za wykonanie zadań w grupie;
- uwrażliwianie na piękno mowy ojczystej;
- rozbudzanie potrzeb czytelniczych i kulturalnych wraz z kształceniem umiejętności ich zaspokajania;
- kształcenie umiejętności rozumienia roli mediów oraz ich wpływu na zachowania i postawy ludzi, a także właściwego korzystania z nich;
- rozwijanie wrażliwości estetycznej oraz kształtowanie potrzeby uczestnictwa w kulturze poprzez udział w wydarzeniach kulturalnych.

III. Treści nauczania z odniesieniami do podstawy programowej

Szarą czcionką oznaczono treści nauczania, które stały się fakultatywne po zmianie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, zatwierdzonej przez MEN dnia 28 czerwca 2024 r. Nauczyciel podejmuje decyzję o ich realizacji.

KLASA I			
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:	Lektury / teksty kultury
I. Człowiek w podróży	Kształcenie literackie i kulturowe: - motyw podróży w różnych tekstach kultury, - argumentowanie w wypowiedzi ustnej, uzasadnianie własnej opinii, - starożytność – podstawowe informacje: czas trwania epoki, mity jako próba wyjaśniania świata, przedstawiciele literatury i sztuki starożytnych Grecji i Rzymu, sztuka antyczna – najważniejsze cechy, - motyw wędrowki w mitologii greckiej, - motywy mitologiczne w literaturze, filmie, kulturze popularnej, - znaczenie związków frazeologicznych związanych z mitologią, - cechy reportażu jako gatunku z pogranicza literatury i dziennikarstwa, - rodzaje reportażu: społeczno-obyczajowy, wojenny, sportowy, podróżniczy, - literatura fantasy: cechy gatunkowe, przykłady, przedstawiciele, - świat przedstawiony w przykładowym utworze fantasy, - motyw podróży kosmicznej w przykładowych filmach, - fantastyka naukowa jako gatunek literacki i filmowy oraz rodzaj gier komputerowych. Tworzenie wypowiedzi: - argumentowanie w wypowiedzi ustnej, uzasadnianie własnej opinii, - charakterystyka postaci mitologicznej (Odyseusz), - blog jako gatunek wypowiedzi internetowej,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie (starożytność [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw) (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1) - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: (...) charakterystyka, (...) referat (III.2.5). - tworzy plan własnej wypowiedzi (III.2.6), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - wykorzystuje multimedialne źródła informacji; rozwija umiejętność oceny przekazywanych przez nie informacji (IV.2),	Lektura obowiązkowa: - Jan Parandowski, <i>Mitologia</i>, cz. I <i>Grecja</i>. Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Leszek Kołakowski, <i>O podróżach</i> (fragmenty); - Julia Raczko, <i>Wspomnienia z Sydney</i> (fragmenty); - Agata Diduszek-Zyglewska, <i>Opowieści imigrantów</i> (fragmenty); - George R.R. Martin, <i>Taniec ze smokami</i> (fragmenty); - Katarzyna Czajka, <i>Kosmos, ostateczna granica</i> (fragmenty).

	- cechy i budowa referatu jako formy wypowiedzi, - tworzenie wypowiedzi: referat na wybrany temat, - przedstawianie referatu w formie prezentacji multimedialnej – zasady dobrej prezentacji. Samokształcenie: - posługiwanie się słownikiem frazeologicznym języka polskiego, - korzystanie ze słownika języka polskiego.	- posługuje się słownikami różnego typu (IV.3).	
II. Przygody z czasem	Kształcenie literackie i kulturowe: - kultura starożytna – świat ludzi i bogów w mitologii greckiej, mity jako wyraz wierzeń starożytnych Greków, - wpływ bóstw na ludzkie życie w wierzeniach Greków, - przeznaczenie jako siła kształtująca ludzkie życie w mitologii greckiej, - <i>Iliada</i> Homera jako przykład literatury starożytnej, - świat <i>Iliady</i>: tematyka, bohaterowie, główne wątki, - epos jako gatunek epicki, cechy eposu, - problemy dorastania – trudne relacje z rówieśnikami i dorosłymi, - narracja pierwszo i trzecioosobowa, fabuła i wątek w przykładowych utworach literackich, - człowiek i czas: młodość, dojrzałość, śmierć w przykładowych utworach literackich i filmach, - znaczenie fotografii i filmów dla ludzkiej pamięci, emocji i przeżywania czasu, - motyw podróży w czasie w literaturze, filmie, grach komputerowych. Tworzenie wypowiedzi: - opis postaci na podstawie tekstu z podręcznika oraz samodzielnie odszukanych źródeł, - opis przedmiotu – pamiątki rodzinnej, - opowiadanie na temat pętli czasu.	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie (starożytność [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację [...] (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: opis [...] (III.2.5), - tworzy wypowiedź, stosując	Lektura obowiązkowa: - Jan Parandowski, <i>Mitologia</i>, cz. I <i>Grecja</i>; - Homer, <i>Iliada</i> (fragmenty). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Andrzej Klawitter, <i>Jedynaczka</i> (fragmenty); - Jostein Gaarder, <i>Dziewczyna z pomarańczami</i> (fragmenty); - Stanisław Lem, <i>Dzienniki gwiazdowe</i>. <i>Podróż siódma</i> (fragmenty).

	Samokształcenie: - wyjaśnianie znaczenia związków frazeologicznych na podstawie różnych źródeł, np. słownika języka polskiego, słownika frazeologicznego, - korzystanie z słownika języka polskiego, słownika frazeologicznego.	odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3), - korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych twórców; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość (IV.5).	
III. Pragnienia, dążenia, konflikty	Kształcenie literackie i kulturowe: - świat przedstawiony w powieści <i>Igrzyska śmierci</i>: czas, miejsce, bohaterowie, fabuła, - okrucieństwa władzy, przemoc i jej skutki, - <i>Antygona</i> Sofoklesa jako przykład literatury starożytnej, - prawa ludzkie i prawa boskie w <i>Antygonie</i>, - racje Kreona a racje Antygony – konflikt wartości prowadzący do tragicznego finału, - konflikt wartości i człowiek w sytuacji bez wyjścia w literaturze; konflikt tragiczny, - cechy tragedii antycznej: jedność miejsca, czasu i akcji, budowa, rola chóru, konflikt tragiczny, - obrzędy dionizyjskie jako początki teatru i dramatu w starożytnej Grecji, - tragedia i komedia jako gatunki dramatu starożytnego, - starożytny teatr grecki a teatr współczesny – podobieństwa i różnice, - ludzkie dążenia i potrzeby w utworze Wisławy Szymborskiej <i>Sto pociech</i>, - ironia i dystans – stosunek podmiotu lirycznego wiersza Szymborskiej do pragnień i słabości człowieka, - Biblia jako jeden z fundamentów kultury europejskiej, - <i>Księga Rodzaju</i> jako symboliczna opowieść o początkach świata i ludzkości,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie (starożytność [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz [...] tragedię antyczną, a także odmiany [...] dramatu, [...] rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację [...] (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - odróżnia informacje od opinii (I.2.6), - formułuje tezy i argumenty	Lektura obowiązkowa: - Sofokles, <i>Antygona</i>; - Biblia, fragmenty <i>Księgi Rodzaju</i>. Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Suzanne Collins, <i>Igrzyska śmierci</i> (fragmenty); - Wisława Szymborska, <i>Sto pociech</i>; - Krzysztof Walecki, <i>Marsjanin</i> (fragmenty recenzji).

	- relacje człowieka z Bogiem w Księdze Rodzaju, - wygnanie z raju symbolem losu człowieka, - budowa tekstu biblijnego, numeracja rozdziałów i wersów, - pochwała ludzkiej wytrwałości i siły w przykładowym filmie fantastycznonaukowym. Tworzenie wypowiedzi: - argumentowanie w wypowiedzi pisemnej i dyskusji na temat: <i>Dlaczego ludzie walczą ze sobą?</i>, - charakterystyka głównych bohaterów dramatu Sofoklesa: Antygony i Kreona, - rozprawka jako forma wypowiedzi, - tworzenie wypowiedzi: rozprawka na temat sporu Kreona i Antygony, - cechy recenzji jako gatunku publicystycznego, - ocena filmu <i>Marsjanin</i> Ridleya Scotta lub dowolnego filmu fantastycznonaukowego. Samokształcenie: - znaczenie związków frazeologicznych związanych z Biblią na podstawie różnych źródeł – słownika języka polskiego, słownika frazeologicznego, - korzystanie ze słownika języka polskiego, słownika frazeologicznego.	w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: [...] charakterystyka, rozprawka [...] (III.2.5), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3).	
IV. Człowiek wobec tajemnicy cierpienia i śmierci	Kształcenie literackie i kulturowe: - cierpienie i śmierć we fragmencie powieści <i>Drugie bicie serca</i>, - oswajanie cierpienia i śmierci w religii, sztuce, mediach, - motyw jako element świata przedstawionego w utworze literackim, - Księga Hioba jako przykład tekstu biblijnego, - cierpienie Hioba i jego relacje z Bogiem, - motyw niezawinionego nieszczęścia w wybranych utworach literackich i filmowych, - komiczny sposób przedstawienia śmierci we fragmencie powieści	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie (starożytność, średniowiecze [...]) (I.1.1), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację [...] (I.1.4), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6),	Lektura obowiązkowa: - Biblia, fragmenty <i>Księgi Hioba</i>; - <i>Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i> (fragmenty).

	fantasy Terry’ego Pratchetta, rodzaje komizmu, - średniowiecze – podstawowe informacje o epoce: czas trwania, zabytki literackie, teocentryzm, uniwersalizm kultury średniowiecznej, sztuka średniowieczna, - <i>Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i> jako przykład literatury średniowiecznej: tematyka, bohaterowie, archaizmy językowe, - średniowieczna wizja świata w <i>Rozmowie Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i>, - motyw śmierci w literaturze średniowiecznej, - motyw <i>danse macabre</i> w poezji i malarstwie, - tematyka związana ze śmiercią w wybranych serialach i filmach. Tworzenie wypowiedzi: - tworzenie instrukcji obsługi wybranego urządzenia używanego w różnych branżach. Samokształcenie: - znaczenie związków frazeologicznych związanych z postacią Hioba na podstawie różnych źródeł, - korzystanie ze słownika frazeologicznego.	- odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - tworzy formy użytkowe [...] (III.2.4), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3).	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Tamsyn Murray, <i>Drugie bicie serca</i> (fragmenty); - Terry Pratchett, <i>Mort</i> (fragmenty); - Nikodem Pankowiak, <i>Kultowe seriale. Sześć stóp pod ziemią</i> (fragmenty recenzji).
V. Wzorce, zasady, systemy	Kształcenie literackie i kulturowe: - trudne decyzje młodych ludzi dotyczące wyboru wartości, - <i>Niezgodna</i> jako przykład powieści science fiction, - normy obyczajowe i moralne w różnych społecznościach a wartości uniwersalne, - <i>Bogurodzica</i> jako przykład literatury średniowiecznej, - średniowieczny obraz świata w <i>Bogurodzicy</i> – człowiek i sfera boska, życie doczesne i życie wieczne, - <i>Bogurodzica</i> jako zabytek języka polskiego, archaizmy w utworze, - walka i śmierć rycerza we fragmencie eposu <i>Pieśń o Rolandzie</i>,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] średniowiecze, renesans [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, [...] a także odmiany powieści [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3)	Lektura obowiązkowa: - <i>Bogurodzica</i>; - <i>Pieśń o Rolandzie</i> (fragmenty); - Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: <i>Pieśń IX</i>, ks. I, <i>Pieśń V</i>, ks. II.

	- Roland jako ideał średniowiecznego rycerza, - cechy gatunkowe eposu rycerskiego, - postać rycerza we współczesnej literaturze i w innych tekstach kultury – filmie, grach komputerowych, - komiczny sposób przedstawienia średniowiecznych wątków i wzorców w utworze Andrzeja Sapkowskiego, - motywy baśniowe w opowiadaniu fantasy <i>Granica możliwości</i>, - renesans – podstawowe informacje o epoce: czas trwania, tematyka literatury renesansowej, najważniejsi twórcy, sztuka renesansu – najważniejsze cechy, - Jan Kochanowski – najwybitniejszy poeta polskiego odrodzenia, - <i>Pieśń V z Ksiąg wtórych</i> Jana Kochanowskiego jako przykład literatury renesansowej, - wzorzec dobrego obywatela w utworze Kochanowskiego, - cechy gatunkowe pieśni, - <i>Pieśń IX z Ksiąg pierwszych</i> Jana Kochanowskiego jako przykład literatury renesansowej, - zasady szczęśliwego życia w <i>Pieśni IX</i>, - funkcje środków artystycznych w wybranych pieśniach Kochanowskiego, - odwołania do epikureizmu i stoicyzmu w <i>Pieśni IX</i>, - wzory osobowe w literaturze średniowiecza i renesansu: rycerz, władca, święty, obywatel, patriota, - przykłady współczesnego patriotyzmu na podstawie wybranego tekstu publicystycznego oraz doświadczeń z życia codziennego, - cechy wywiadu jako gatunku publicystycznego. Tworzenie wypowiedzi: - notatka dotycząca <i>Bogurodzicy</i> jako jednego z najcenniejszych zabytków języka polskiego.	- rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację [...] (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja [...]) oraz określa ich funkcje w tekście (II.2.2), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3).	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Veronica Roth, <i>Niezdolna</i> (fragmenty); - Andrzej Sapkowski, <i>Granica możliwości</i> (fragmenty); - Katarzyna Margielska, <i>Polski patriotyzm współczesny</i>, wywiad z Agnieszką Durską (fragmenty).
--	---	---	---

	Samokształcenie: - tworzenie słowniczka wyrazów z ó, u, rz, ż, h, ch, związanych z zawodem lub branżą, - korzystanie ze słownika ortograficznego oraz słownika języka polskiego.		
VI. Różne odmiany miłości	Kształcenie literackie i kulturowe: - miłość jako temat utworów literackich, filmowych, muzycznych, - Wiliam Szekspir i jego najważniejsze dzieła, - <i>Romeo i Julia</i> jako przykład literatury renesansowej, - tragiczna historia Romea i Julii, - cechy gatunkowe tragedii szekspirowskiej, - wykorzystanie motywu miłości Romea i Julii we współczesnej kulturze: literaturze, kinie, muzyce, - wpływ nowych technologii na relacje międzyludzkie w serialu <i>Black Mirror</i>, - wizja człowieka i świata kontrolowanego przez technologię w wybranym utworze filmowym, - barok – podstawowe informacje o epoce: czas trwania, tematyka literatury barokowej, najważniejsi twórcy, teatr i sztuka baroku – najważniejsze cechy, - <i>Sonet V</i> Mikołaja Sępa Szarzyńskiego jako przykład literatury barokowej, - obraz człowieka rozdartego w <i>Sonecie V</i> Mikołaja Sępa Szarzyńskiego, - nietrwałość ziemskiej miłości w utworze Sępa Szarzyńskiego, - cechy gatunkowe sonetu, - <i>Cuda miłości</i> Jana Andrzeja Morsztyna jako przykład literatury barokowej, - sprzeczności uczuć w wierszu <i>Cuda miłości</i>, - rola środków artystycznych i barokowe koncepty w sonecie Morsztyna, - Moliere – wybitny francuski komediopisarz epoki baroku, - <i>Skąpiec</i> Moliere jako przykład literatury barokowej,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] renesans, barok [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej, [...] a także odmiany dramatu [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - tworzy formy użytkowe, np. [...] podanie [...] (III.2.4), - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: opis [...] (III.2.5), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3).	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze poetów epoki baroku (Mikołaj Sęp Szarzyński, Jan Andrzej Morsztyn); - Moliere, <i>Skąpiec</i>. Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Krystal Sutherland, <i>Chemia naszych serc</i> (fragmenty); - William Szekspir, <i>Romeo i Julia</i> (fragmenty); - Joanna Tracewicz, <i>Black Mirror. Hang the DJ</i> (fragmenty recenzji).

	- miłość do pieniędzy i jej skutki dla rodziny Harpagona, - komedia jako gatunek dramatyczny. Tworzenie wypowiedzi: - opis dzieła sztuki, - użytkowe formy wypowiedzi – podanie (podanie do dyrektora szkoły). Samokształcenie: - wyjaśnianie znaczenia sentencji dotyczących miłości na podstawie różnych źródeł np. słownika języka polskiego, - korzystanie ze słownika języka polskiego.		
VII. Radości i przyjemności	Kształcenie literackie i kulturowe: - spotkanie z przyrodą i relacje przyjacielskie we fragmencie utworu Lindy Olsson, - różne źródła radości życia: kontakt z drugim człowiekiem lub naturą, pasje, twórczość, podróże, - <i>Pamiętniki</i> Jana Chryzostoma Paska jako przykład literatury barokowej, - dzieło Paska jako obraz życia polskiej szlachty w okresie baroku i odzwierciedlenie ideologii sarmatyzmu, - relacje człowieka i zwierzęcia we fragmencie <i>Pamiętników</i>, - archaizmy i makaronizmy w <i>Pamiętnikach</i>, - cechy gatunkowe pamiętnika, - różne wizje szczęścia: wyobrażenia młodych ludzi o szczęściu we fragmencie utworu Ewy Nowak, - krytyka konsumpcyjnego stylu życia we fragmencie powieści <i>Rok wieloryba</i>, - postawy młodych ludzi wobec kultu posiadania i bogacenia się, - slang młodzieżowy w tekście Ewy Banieckiej, - <i>Nietykalni</i> – film o niepełnosprawności i radości życia, - główni bohaterowie filmu <i>Nietykalni</i> – niezwykli przyjaciele: co ich różni, co ich łączy,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie (starożytność, średniowiecze, renesans, barok [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany dramatu [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio, porządkuje je, określa ich funkcję w przekazie (I.2.5), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - rozpoznaje rodzaje stylizacji ([...] kolokwializacja, stylizacja środowiskowa) oraz określa ich funkcje w tekście (II.2.2),	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Linda Olsson, <i>Niech wieje dobry wiatr</i> (fragmenty); - Jan Chryzostom Pasek, <i>Pamiętniki</i> (fragmenty); - Ewa Nowak, <i>Yellow Bahama w prążki</i> (fragmenty); - Ewa Baniecka, <i>Rok wieloryba</i> (fragmenty); - Anna Niziurska, <i>Nietykalni</i> (2011). <i>Nietypowy film o przyjaźni</i> (fragmenty recenzji).

	- ocena filmu <i>Nietykalni</i> w recenzji Anny Niziurskiej, - osoby z niepełnosprawnością w filmie, literaturze, kulturze, - powtórzenie wiadomości o okresach kultury europejskiej, – starożytność, średniowiecze, renesans, barok, - ważne tematy w literaturze różnych epok, - ludzkie życie i problemy w utworach starożytnej Grecji, średniowiecza, renesansu i baroku, - powtórzenie wiadomości o rodzajach i gatunkach literackich. Tworzenie wypowiedzi: - opis krajobrazu, - zapis z pamiętnika, - rozprawka na temat współczesnych wyobrażeń szczęścia.	- odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego (II.2.3), - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: opis [...], rozprawka [...] (III.2.5), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7).	
Kształcenie językowe (Strefa języka)	Kształcenie językowe: - znaczenie czasownika jako części mowy, - osobowe i nieosobowe formy czasownika, - odmiana czasownika przez osoby, czasy, rodzaje, tryby - strona czynna, bierna i zwrotna czasownika, - czasowniki dokonane i niedokonane, przechodnie i nieprzechodnie, - formy i funkcje rzeczownika i przymiotnika, - rzeczowniki jako odmienne części mowy, - znaczenie i odmiana przymiotników, stopniowanie przymiotników, - związek zgody jako związek rzeczownika z przymiotnikiem, - rzeczowniki własne i pospolite, - liczebniki i ich rodzaje: główne, porządkowe, zbiorowe, ułamkowe, nieokreślone, - poprawne formy liczebników, - zaimki i ich rodzaje: rzeczowne, przymiotne, liczebne, przysłówkowe, - zastosowanie różnych form zaimków w zdaniach, - nieodmienne części mowy i ich znaczenie: przysłówek, spójnik, przyimek, wykrzyknik, partykuła,	- określa formy fleksyjne odmiennych części mowy i ich funkcje w tekście (II.1.1), - rozpoznaje w tekstach nieodmienne części mowy i określa ich funkcje znaczeniowe i składniowe (II.1.2), - rozumie rolę budowy słowotwórczej wyrazów i określa znaczenie różnych konstrukcji słowotwórczych w tekście (II.1.3), - określa funkcje zdań pojedynczych i różnego typu zdań złożonych w tekstach (II.1.4), - wykorzystuje wiedzę o zasadach pisowni oraz interpunkcji w tworzonych przez siebie tekstach (II.4).	

- stopniowanie przysłówków, - spójniki współrzędne i podrzędne, - funkcje spójników w wypowiedzeniach, - wyrażenie przyimkowe, - rola wykrzyknika w wypowiedzeniach, - znaczenie i pisownia partykuł, - podział wypowiedzeń na zdania i równoważniki zdań, - części zdania – podmiot i orzeczenie, - rodzaje orzeczeń: czasownikowe i imienne, - zdania bezpodmiotowe, - zdania oznajmujące, rozkazujące, pytające, - budowa i podział zdań złożonych, - zdania złożone współrzędnie: spójnikowe i bezspójnikowe połączenia zdań składowych, - rodzaje zdań złożonych współrzędnie: łączne, rozłączne, przeciwstawne, wynikowe, - zdania złożone podrzędnie: budowa, rola zdania podrzędnego, - rodzaje zdań złożonych podrzędnie: podmiotowe, orzecznikowe, przydawkowe, dopełnieniowe, okolicznikowe, - zasady interpunkcji w zdaniach złożonych, - przyimek i spójnik jako wyrazy niesamodzielne, - wyrażenie przyimkowe, - funkcje zaimka się w połączeniu z czasownikiem, - wyrazy poza związkami w zdaniu, - zasady interpunkcji w zdaniach zawierających wyrazy poza związkami, - wyrazy pokrewne i rodzina wyrazów, - wyraz podstawowy i wyraz pochodny, - budowa wyrazu pochodnego: temat słowotwórczy i formant, - rodzaje formantów – przedrostek i przyrostek, - powtórzenie zasad ortograficznych: pisownia wyrazów z ó, u, r, rz, - pisownia wybranych zakończeń czasowników i rzeczowników,	
---	--

	- reguły ortograficzne – pisownia wyrazów z <i>h, ch</i>, - pisownia <i>h, ch</i> w wyrazach pochodzących z łaciny i greki, - zgrubienia i zdrobnienia a pisownia wyrazów z <i>ch</i>.		
KLASA II			
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:	Lektury / teksty kultury
I. Ja i inni	Kształcenie literackie i kulturowe: - relacje międzyludzkie w zmieniającym się świecie – globalne plemię w globalnej wiosce, - różne aspekty tożsamości: samoświadomość, cechy wspólne z innymi ludźmi, przynależność do różnych grup i społeczności, - znaczenie poznawania innych ludzi, kultur, cywilizacji dla wzajemnego zrozumienia we współczesnym świecie, - oświecenie – podstawowe informacje o epoce: czas trwania, tematyka literatury oświecenia, najważniejsi twórcy, teatr i sztuka – najważniejsze cechy, - twórczość Ignacego Krasickiego – przedstawiciela polskiej literatury oświeceniowej, - istota patriotyzmu w <i>Hymnie do miłości ojczyzny</i> Ignacego Krasickiego, - podmiot liryczny i adresat utworu Ignacego Krasickiego, - obowiązki obywatela wobec ojczyzny, formy współczesnego patriotyzmu, - problemy związane z tożsamością narodową, - relacje z rówieśnikami ukazane we fragmencie powieści <i>Kawa z kardamonem</i>, - problem wyobcowania w rodzinie, grupie rówieśniczej, grupie narodowej, - skutki nałogu w satyrze Ignacego Krasickiego <i>Pijaństwo</i>, - negatywne cechy szlachty w satyrze <i>Pijaństwo</i>, - cechy gatunkowe hymnu, satyry.	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] oświecenie [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej (...), rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji (III.2.3),	Lektura obowiązkowa: - Ignacy Krasicki, <i>Hymn do miłości ojczyzny</i>, wybrana satyra (<i>Pijaństwo</i>). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Kwame Anthony Appiah, <i>Kosmopolityzm. Etyka w świecie obcych</i> (fragmenty); - Hubert Klimko-Dobrzaniecki, <i>Grecy umierają w domu</i> (fragmenty); - Joanna Jagiełło, <i>Kawa z kardamonem</i> (fragmenty).

	Tworzenie wypowiedzi: - argumentowanie w wypowiedzi ustnej, uzasadnianie własnej opinii, - streszczenie sytuacji przedstawionej w satyrze <i>Pijaństwo</i> .	- tworzy formy użytkowe, np. CV, podanie, wniosek, protokół, zażalenie (III.2.4), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu [...] (III.2.7).	
II. Człowiek zbuntowany	Kształcenie literackie i kulturowe: - rola kontestatorów i ich oddziaływanie na społeczeństwo, - przyczyny, przejawy i skutki zachowań buntowniczych wśród młodych ludzi, - postaci buntowników w wybranych tekstach kultury, - różne formy sprzeciwu wobec zastanego porządku: kultura alternatywna, działania aktywistów społecznych, - romantyzm – podstawowe informacje o epoce: czas trwania, tematyka literatury romantycznej: duchowość i emocje człowieka, intuicyjne poznawanie świata, bunt wobec zastanej rzeczywistości; bohater romantyczny – buntownik, indywidualista, kierujący się uczuciami, walczący ze zniewoleniem i tyranią, - Adam Mickiewicz – najwybitniejszy twórca polskiego romantyzmu, - <i>Oda do młodości</i> jako tekst łączący elementy oświeceniowe i romantyczne, - kontrast zachowawczej starości i rewolucyjnej młodości w <i>Odzie do młodości</i> Adama Mickiewicza, - kontekst polityczny i społeczny utworu Mickiewicza: sytuacja Polski w początkach XIX wieku, działalność Towarzystwa Filomatów, - obraz młodych przeciwstawiających się starszemu pokoleniu we współczesnej kulturze, przyczyny i formy ich buntu, - sposoby wyrażania buntu wobec świata dorosłych poprzez zmiany w wyglądzie i w stylu ubierania,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] romantyzm [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych (III.1.3), - zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji (III.2.3),	Lektura obowiązkowa: - Adam Mickiewicz, <i>Oda do młodości</i> , wybrane ballady (<i>Romantyczność</i>) Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Tadeusz Paleczny, <i>Kontestacja. Formy buntu we współczesnym społeczeństwie</i> (fragmenty); - Cara Delevingne, Rowan Coleman, <i>Mirror, mirror</i> (fragmenty); - Anna Kańtoch, <i>Tajemnica godziny trzynastej</i> (fragmenty).

	- asertywność i poczucie własnej wartości we fragmencie utworu Anny Kańtoch <i>Tajemnica trzynastej komnaty</i>, - sytuacja liryczna w balladzie Adama Mickiewicza <i>Romantyczność</i>, - konflikt romantyzmu z oświeceniem, uczucia z rozumem w balladzie Mickiewicza, - utwór Adama Mickiewicza jako manifest polskiego romantyzmu, - cechy gatunkowe ody i ballady. Tworzenie wypowiedzi: - notatka na temat współczesnego wydarzenia będącego wyrazem buntu, - manifest – odezwa współczesnego młodego pokolenia, - rozprawka na temat: <i>Co jest dla Ciebie ważniejsze - wygląd czy osobowość i charakter człowieka?</i>. Samokształcenie: - korzystanie ze słownika języka polskiego oraz słownika frazeologicznego, - znajdowanie informacji na temat bieżących wydarzeń w rzetelnych źródłach, - korzystanie ze słownika mitologii greckiej.	- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: [...] rozprawka, [...] (III.2.5), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu [...] (III.2.7).	
III. Teraz uczucia!	Kształcenie literackie i kulturowe: - emocjonalne problemy dorastania w utworze <i>Krzyk</i>, sposób ich wyrażenia w tekście, - różnorodność uczuć i emocji, - wyrażanie emocji w komunikacji internetowej, - liryki łożańskie Adama Mickiewicza – podstawowe informacje, okoliczności powstania, cechy szczególne na tle wcześniejszej twórczości poety, - podsumowanie życia w wierszu <i>[Polały się łzy me czyste, rzęsiste...]</i>, - sposoby wyrażania emocji przez podmiot liryczny, - motyw nieuchronności przemijania w wierszu Adama Mickiewicza, - Juliusz Słowacki – wybitny poeta i dramaturg polskiego romantyzmu, - uczucia samotnego wygnańca w <i>Hymnie</i> Juliusza Słowackiego,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] romantyzm [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany powieści [...], - rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła,	Lektura obowiązkowa: - Adam Mickiewicz, wybrane wiersze (<i>[Polały się łzy me czyste, rzęsiste...]</i>); - Juliusz Słowacki, wybrane wiersze (<i>Hymn [Smutno mi, Boże!]</i>); - Cyprian Kamil Norwid, wybrane wiersze (<i>W Weronie</i>).

	- funkcje środków artystycznych w wierszu Słowackiego, - dzieło malarskie z epoki romantyzmu jako ilustracja nastrojów i znaczeń zawartych w wierszu romantycznym – elementy korespondencji sztuk, - przeżycia i emocje twórcy ukazane w filmie Pedra Almodóvara <i>Ból i blask</i>, - recenzja jako gatunek publicystyczny, - twórczość Cypriana Kamila Norwida, - poetyckie spojrzenie Cypriana Kamila Norwida na dramat Julii i Romea w wierszu <i>W Weronie</i>, - uczucie miłości źródłem filozoficznej refleksji w utworze Norwida, - znaczenie metafor w wierszu <i>W Weronie</i>, budowa utworu, - muzyczna interpretacja poezji Norwida w wybranych utworach Czesława Niemena, - znaczenie rozwijania emocjonalnej wolności przedstawione we fragmentach książki popularnonaukowej Judith Orloff, - sformułowania i zabiegi językowe typowe dla poradników. Tworzenie wypowiedzi: - rozprawka na temat: <i>Być romantykiem czy realistą?</i>, - wpis z pamiętnika dotyczący szczególnie emocjonującego dnia, - argumentowanie w wypowiedzi ustnej i pisemnej, uzasadnianie własnej opinii.	bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...] (I.2.4), - odróżnia informacje od opinii (I.2.6), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji (III.2.3), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7).	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Jordi Sierra i Fabra, <i>Krzyk</i> (fragmenty); - Joanna Roman, <i>Ból i blask</i> (recenzja filmu Pedra Almodóvara – fragmenty); - Judith Orloff, <i>Wolność emocjonalna. Wyzwól się z więzów negatywnych emocji i odmień swoje życie</i> (fragmenty).
IV. Człowiek pokonany, człowiek niepokonany	Kształcenie literackie i kulturowe: - tekst Elliota Aronsona jako przykład tekstu autobiograficznego, - metafora rollercoastera w tekście <i>Przypadek to nie wszystko</i>, - pozytywizm – podstawowe informacje o epoce: czas trwania, główne idee pozytywizmu polskiego: praca organiczna, praca u podstaw, emancypacja kobiet i asymilacja mniejszości narodowych; najważniejsze tematy literatury i sztuki,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] pozytywizm [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany powieści [...], - rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2),	Lektura obowiązkowa: - Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i> (fragmenty). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Elliot Aronson, <i>Przypadek to nie wszystko. Moje</i>

	- twórcy polskiego pozytywizmu: Bolesław Prus, Henryk Sienkiewicz, Eliza Orzeszkowa, - przewrotność człowieczego losu w noweli Bolesława Prusa <i>Z legend dawnego Egiptu</i>, - świat przedstawiony w noweli Prusa, - różne koncepcje władzy w utworze <i>Z legend dawnego Egiptu</i>, - <i>Potop</i> Henryka Sienkiewicza jako powieść historyczna, - świat przedstawiony w utworze Sienkiewicza: czas, miejsce, wydarzenia, bohaterowie, fabuła, najważniejsze wątki, - opis starcia ze Szwedami w wybranym fragmencie <i>Potopu</i>, - od szlacheckiego warchoła po wzór patriotyzmu i męstwa – istota przemiany Kmicica, - idealistyczny obraz historii narodu w powieściach Henryka Sienkiewicza, - archaizacja w powieści <i>Potop</i> Sienkiewicza, - realia życia codziennego w państwie totalitarnym ukazane we fragmencie powieści <i>Uciekinier</i>, wpływ systemu politycznego na życie obywateli, - motywy decyzji bohaterów <i>Uciekiniera</i> o ucieczce z kraju, - <i>Gloria victis</i> Elizy Orzeszkowej jako hołd dla poległych w powstaniu styczniowym, - cechy natury w noweli Elizy Orzeszkowej, - motyw powstania styczniowego w wybranych utworach literackich, filmowych i malarskich, - cechy gatunkowe noweli i powieści historycznej. Tworzenie wypowiedzi: - rozprawka na temat: <i>Ramzes czy Horus – którego z nich oceniasz lepiej jako władcę?</i>. Samokształcenie: - korzystanie ze słownika języka polskiego.	- rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację [...] (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja [...]) oraz określa ich funkcje w tekście (II.2.2), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych twórców; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość (IV.5).	<i>życie psychologa społecznego</i> (fragmenty); - Bolesław Prus, <i>Z legend dawnego Egiptu</i> (fragmenty); - Ele Fountain, <i>Uciekinier</i> (fragmenty); - Eliza Orzeszkowa, <i>Gloria victis</i> (fragmenty).
--	--	--	---

V. Człowiek i natura	Kształcenie literackie i kulturowe: - współczesny człowiek a natura w piosenkach i działaniach artystycznych, - działania proekologiczne przedstawione w wybranych tekstach kultury, - natura w sztuce współczesnej: landart, architektura, sztuki plastyczne, - Młoda Polska – podstawowe informacje o epoce: czas trwania; kierunki artystyczne: dekadentyzm, impresjonizm, symbolizm; najważniejsze motywy w literaturze i sztuce; twórcy młodopolscy, - natura odmalowana słowem w wierszu Kazimierza Przerwy-Tetmajera <i>Melodia mgieł nocnych</i>, - funkcje środków poetyckich w wierszu Kazimierza Przerwy-Tetmajera, - powieść <i>Chłopi</i> Władysława Reymonta jako obraz życia wsi na początku XX wieku, - świat przedstawiony w powieści Reymonta – fabuła, bohaterowie, najważniejsze wątki, - opis wiejskiego życia i obyczajów oraz związku człowieka z przyrodą w powieści Władysława Reymonta, - wieś i życie jej mieszkańców w wybranych utworach literackich i filmowych, - różne postawy ludzi wobec środowiska naturalnego w tekście Marka Janczyka - aktywne działanie w obronie przyrody ukazane w utworze <i>Antonówka</i> - sytuacja liryczna w wierszu <i>Ogród przedziwny</i> Leopolda Staffa, - wiersz Staffa jako przykład liryki bezpośredniej, - ogród jako symbol szczęścia i piękna życia, - świat po katastrofie we fragmencie powieści <i>Życie, które znaliśmy</i>, - dystopia jako utwór przedstawiający katastroficzny i mroczny obraz przyszłości,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] Młoda Polska [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany powieści [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej (I.2.3), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych (III.1.3), - odróżnia dyskusję od sporu i kłótni (III.1.4), - wykorzystuje multimedialne źródła informacji; rozwija	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Kazimierza Przerwy-Tetmajera (<i>Melodia mgieł nocnych</i>) i Leopolda Staffa (<i>Ogród przedziwny</i>); - Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> (fragmenty). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Konrad Wojciechowski, <i>Evergreeny w obronie przyrody</i> (fragmenty); - Marek Janczyk, <i>Antonówka</i> (fragmenty); - Susan Beth Pfeffer, <i>Życie, które znaliśmy</i> (fragmenty).
------------------------------------	---	---	---

	- zależności człowieka od świata natury ukazane w powieści <i>Życie, które znaliśmy</i>. Tworzenie wypowiedzi: - plakat zachęcający do zachowań proekologicznych, - opis krajobrazu, - notatka na podstawie fragmentu <i>Chłopów</i> Reymonta na temat: <i>Jak przyroda wpływa na mieszkańców wsi?</i>, - ilustracja do wiersza <i>Ogród przedziwny</i> w formie serii zdjęć oraz opisanie pomysłu na tę pracę, - wpis z dziennika dotyczący życia w świecie po katastrofie.	umiejętność oceny przekazywanych przez nie informacji (IV.2), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7).	
VI. Człowiek w mieście	Kształcenie literackie i kulturowe: - mankamenty współczesnego miasta przedstawione w tekście publicystycznym, - miasto jako inspiracja dla artystów, - działania artystyczne w przestrzeni miasta, - podstawowe informacje o dwudziestoleciu międzywojennym: czas trwania; sytuacja polityczna i społeczna Polski po odzyskaniu niepodległości i jej odbicie w literaturze i sztuce; najwybitniejsi twórcy; poezja dwudziestolecia międzywojennego; rozwój sztuki filmowej, ruchy awangardowe w sztukach plastycznych, - Julian Przyboś jako przedstawiciel Awangardy Krakowskiej, - wielkomiejski pejzaż w <i>Gmachach</i> Juliana Przybosa, - fascynacja miastem i potęgą techniki w wierszu Przybosa, - wizje miasta w wybranych filmach, - Julian Tuwim jako współzałożyciel grupy poetyckiej Skamander, - manifest poetycki Juliana Tuwima w wierszu <i>Do krytyków</i>, - afirmacja życia w utworze Tuwima, - funkcje środków poetyckich w wierszach Przybosa i Tuwima, - uroki Rzymu i zapis miejskich wędrówek we fragmencie powieści <i>Jedź, módl się, kochaj</i>,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] dwudziestolecie międzywojenne [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany powieści [...], - rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej (I.2.3),	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Juliana Tuwima (<i>Do krytyków</i>). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Redakcja „Kultury Liberalnej”, <i>Polska betonoza. Czy nasze miasta zamieniają się w pustynię?</i> (fragmenty); - Julian Przyboś, <i>Gmachy</i>; - Elizabeth Gilbert, <i>Jedź, módl się, kochaj</i> (fragmenty); - John Green, <i>Papierowe miasta</i> (fragmenty).

	- miasto postrzegane z różnych perspektyw w utworze Johna Greena. Samokształcenie: - korzystanie ze słownika wyrazów obcych.	- rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4).	
VII. Człowiek w kryzysie	Kształcenie literackie i kulturowe: - zapis przeżyć bohatera powieści <i>Enon</i> po utracie córki, - bezbronność i cierpienie człowieka w wierszu Kazimierza Iłakowiczówny <i>Obrona</i>, - wizja świata i relacji z innymi przedstawiona w utworze <i>Obrona</i>, - ukazanie traumatycznego doświadczenia śmierci bliskiej osoby w powieści Clare Furniss <i>Rok szczura</i>, - motywy niespełnionej miłości i śmierci w poezji Jana Lechonia, - obraz kryzysu wewnętrznego i destrukcyjnych emocji w wierszu Jana Lechonia <i>Zazdrość</i>, - funkcje epitetów i porównań w utworze <i>Zazdrość</i>, - zapis rozczarowania życiem w wierszu <i>Przebyta droga</i> Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, - wiersz <i>Przebyta droga</i> jako miniatura poetycka, - wizja niedalekiej przyszłości w serialu <i>Rok za rokiem</i>, - powtórzenie wiadomości o okresach kultury europejskiej i polskiej: oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, - ważne tematy w literaturze różnych epok, wybitni twórcy.	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie: ([...] oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany powieści [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - odróżnia informacje od opinii (I.2.6).	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej (<i>Przebyta droga</i>). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Paul Harding, <i>Enon</i> (fragmenty); - Kazimiera Iłakowiczówna, <i>Obrona</i>; - Clare Furniss, <i>Rok szczura</i> (fragmenty); - Jan Lechoń, <i>Zazdrość</i>; - Mateusz Piesowicz, „<i>Rok za rokiem</i>”, czyli (nie)wesoła przyszłość w brytyjskiej wersji (recenzja serialu Russella T. Daviesa – fragmenty).

Kształcenie językowe (Strefa języka)	Kształcenie językowe: - styl języka jako sposób ukształtowania wypowiedzi z wykorzystaniem środków językowych przydatnych ze względu na cel i odbiorcę wypowiedzi, - rodzaje stylów językowych: styl potoczny, naukowy, urzędowy, retoryczny, artystyczny, - cechy wybranych stylów języka – potocznego, urzędowego, retorycznego, artystycznego, naukowego, - stosowanie różnych stylów językowych w zależności od sytuacji komunikacyjnej, - styl potoczny jako styl nieformalnych i nieoficjalnych wypowiedzi ustnych i pisemnych, - wybrane cechy stylu potocznego, - zastosowanie stylu potocznego w wypowiedziach pisemnych: dziennikach, pamiętnikach, listach prywatnych, w mediach społecznościowych, - wyrazy neutralne a wyrazy nacechowane stylistycznie, - unikanie wulgaryzmów w wypowiedziach potocznych, - stylizacja językowa i jej rodzaje: archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, - przykłady stylizacji w wybranych utworach literackich, - elementy stylizacji środowiskowej w wybranych utworach – wprowadzanie języka różnych grup społecznych i zawodowych do utworu literackiego, kolokwializacja, - różne style języka w wypowiedziach internetowych: styl potoczny, urzędowy, naukowy, artystyczny, - wpływ języka internetu na współczesną polszczyznę – odstępstwa od zasad ortograficznych, emotikony, emoji, skrótowość, akronimy, wyrazy zapożyczone, - wartościowanie wypowiedzi internetowych, selekcja i krytyczny odbiór informacji, zamieszczanych na	- rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych, reklamowych (I.2.4), - wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w tworzeniu własnych wypowiedzi (II.1.5), - rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie potrzebę funkcjonalnego ich stosowania (II.2.1), - rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa) oraz określa ich funkcje w tekście (II.2.2), - odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego (II.2.3), - posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej (II.3.3), - stosuje zasady etyki wypowiedzi, wartościuje wypowiedzi językowe, wykorzystując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność (II.3.4), - stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji (II.3.5), - wykorzystuje wiedzę o zasadach pisowni oraz interpunkcji w tworzonych przez siebie tekstach (II.4), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych (III.1.3), - reaguje na przejawy agresji językowej, np. prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska (III.2.2),
--	---	--

portalach informacyjnych i społecznościowych, - zasady etyki wypowiedzi w komunikacji internetowej, - różnice pomiędzy hejtem a krytyką w wypowiedziach internetowych, - cele i formy reklamy, język reklamy, - zastosowanie różnych stylów językowych w reklamie, - elementy informacyjne i perswazyjne w reklamie prasowej, telewizyjnej, radiowej, internetowej, - manipulacja w reklamie, - zasady krytycznego odbioru reklamy, - związek frazeologiczny, podział związków frazeologicznych ze względu na stopień łączliwości wyrazów, - źródła frazeologizmów (mitologia, Biblia, literatura, język potoczny), - rodzaje błędów frazeologicznych, - błąd frazeologiczny a świadoma modyfikacja frazeologizmu, - cechy i przykłady przysłów, przysłowia a związki frazeologiczne, - budowanie wypowiedzi ze związkami frazeologicznymi, - rozprawka jako argumentacyjna forma wypowiedzi, - cechy rozprawki: budowa, teza, hipoteza i argumenty, logika wywodu, - dwa podstawowe schematy rozprawki, - cechy notatki, - cele notatki syntetyzującej: zebranie i uporządkowanie wiadomości, - różne formy notatki, - protokół jako jeden z gatunków stylu urzędowego, - protokół formą wypowiedzi – sprawozdanie z zebrania lub czynności urzędowej, - elementy składowe protokołu, - sporządzanie protokołu na podstawie notatki, - różne rodzaj komunikatów – informacje i opinie, - opinia jako forma wypowiedzi: opisowa ocena firmy, produktu, usługi, a także opisowa ocena np. pracownika, ucznia,	- tworzy formy użytkowe, np. CV, podanie, wnioski, protokoły, zażalenie (III.2.4), - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: [...] rozprawka, definicja (III.2.5), - tworzy plan własnej wypowiedzi (III.2.6), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu (III.2.8), - dokonuje krytycznej selekcji informacji (IV.1), - wykorzystuje multimedialne źródła informacji; rozwija umiejętność oceny przekazywanych przez nie informacji (IV.2), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3), - gromadzi i przetwarza informacje (IV.4), - korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych twórców; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość (IV.5).
---	--

	- konstrukcja skargi (zażalenia), - unikanie agresji słownej w formach wypowiedzi – <i>opinii</i> i skardze, - podstawowe funkcje słowników, - konstrukcja definicji słownikowej w szerokim znaczeniu tego słowa – wyraz hasłowy i jego objaśnienie, - hasło słownikowe a hasło encyklopedyczne, - zasady pisowni i błędy ortograficzne w tekstach własnych i cudzych: wielkie i małe litery, pisownia łączna, rozdzielna i z łącznikiem. Tworzenie wypowiedzi: - cechy form wypowiedzi: rozprawka, notatka syntetyzująca, protokół, definicja, hasło encyklopedyczne, - użytkowe formy wypowiedzi: protokół, <i>opinia</i>, zażalenie.		
KLASA III			
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:	Lektury / teksty kultury
I. Wojna i Holocaust	Kształcenie literackie i kulturowe: - refleksje brytyjskiego dziennikarza Petera Hitchensa dotyczące powodów przystąpienia Wielkiej Brytanii do II wojny światowej, - podstawowe wiadomości o polskiej literaturze czasów II wojny światowej i okupacji: czas trwania, sytuacja polityczna i społeczna, sytuacja kultury polskiej i twórców w latach okupacji hitlerowskiej i sowieckiej, konspiracyjne życie literackie, najważniejsi twórcy, w tym twórcy emigracyjni, - Krzysztof Kamil Baczyński i Tadeusz Gajcy jako przedstawiciele pokolenia Kolumbów – młodego pokolenia poetów zaangażowanych w walkę narodu o przetrwanie i wolność, - poezja Krzysztofa Kamila Baczyńskiego próbą ocalenia wartości w nieludzkim świecie, - katastroficzna wizja historii w utworach Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, - tragiczny los młodego pokolenia	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Krzysztofa Kamila Baczyńskiego (<i>Z głową na karabinie</i>), - Tadeusz Borowski, <i>Proszę państwa do gazu</i>; - Hanna Krall, <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>. Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Marcin Długosz, <i>[Recenzja książki „Po co nam była</i>

	w wierszach Tadeusza Gajcego, - doświadczenie Holokaustu w wybranych utworach literackich, filmach, sztukach plastycznych, - okrucieństwo nazizmu i cierpienia człowieka w obozowej rzeczywistości w opowiadaniach Tadeusza Borowskiego <i>Proszę państwa do gazu</i>, <i>Ludzie, którzy szli</i>, - cena przetrwania w obozie koncentracyjnym – życie poza sferą moralności w utworach Tadeusza Borowskiego, - <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i> Hanny Krall jako reportaż i wywiad, - obrazy życia, akcji likwidacyjnej i powstania w getcie warszawskim w utworze <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>, - wyścig o ludzkie życie w czasie wojny i w okresie powojennym w relacji Marka Edelmana, - wojna na Ukrainie jako przykład współczesnego konfliktu zbrojnego.	refleksji (I.1.6), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - odróżnia informacje od opinii (I.2.6), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji (III.2.3), - gromadzi i przetwarza informacje (IV.4), - korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych twórców; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość (IV.5).	<i>ta wojna?”]</i> (fragmenty); - Tadeusz Gajcy, <i>Miłość bez jutra</i>; - Tadeusz Borowski, <i>Ludzie, którzy szli</i>; - Michał Kaciewicz, <i>Krwawy licznik na Ukrainie</i> (fragmenty).
II. W nowym świecie	Kształcenie literackie i kulturowe: - sytuacja społeczna w Polsce po zakończeniu II wojny światowej, powojenne traumy i radości, - socrealizm jako kierunek w kulturze powojennej – uwarunkowania polityczne, - przedstawiciele literatury emigracyjnej lat 1945–1989 – Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie [...] literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna [...] (I.1.1), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3),	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Czesława Miłosza (<i>Pożegnanie, Po</i>) i Zbigniewa Herberta (<i>Pan Cogito – powrót</i>).

	Sławomir Mrożek, Kazimierz Wierzyński, Stanisław Baliński, - wybrane ważne tematy literatury polskiej w okresie 1945–1989: doświadczenia wojny i Holokaustu, emigracja w przeszłość, nurt wiejski, - historia jako siła niszcząca w twórczości polskich artystów po II wojnie światowej, - powojenne doświadczenia emigracyjne w wybranych wierszach i filmach, - twórczość Czesława Miłosza – laureata Literackiej Nagrody Nobla, - motywy ocalenia wartości i sensu istnienia oraz piękna świata w wybranych wierszach Czesława Miłosza, - odrzucenie przeszłości w wierszu Czesława Miłosza <i>Pożegnanie</i> - dramatyczne przeżycia polskich artystów w okresie powojennym w filmie Pawła Pawlikowskiego <i>Zimna wojna</i>, wpływ historii na losy bohaterów filmu, - miłość do utraconej ojczyzny i samotność emigranta w wybranych wierszach Kazimierza Wierzyńskiego, - twórczość Zbigniewa Herberta – poety-moralisty, - wprowadzenie stanu wojennego w 1981 r. jako polityczny kontekst <i>Raportu z oblężonego miasta</i> Zbigniewa Herberta, - Pan Cogito jako bohater liryczny cyklu utworów Zbigniewa Herberta, - wierność wartościom moralnym i znaczenie niezłomnej postawy wobec zła w wierszach Zbigniewa Herberta.	- rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7), - wykorzystuje multimedialne źródła informacji; rozwija umiejętność oceny przekazywanych przez nie informacji (IV. 2).	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Marcin Zaremba, <i>Wielka trwoga. Polska 1944–1947</i> (fragmenty); - Grzegorz Brzozowski, <i>Spustoszona historia. Recenzja filmu „Zimna wojna” Pawła Pawlikowskiego</i> (fragmenty); - Kazimierz Wierzyński, <i>Kufer</i>.
III. Człowiek i władza	Kształcenie literackie i kulturowe: - negatywne konsekwencje władzy dla jednostki i grupy, - zmiany mentalności i zachowania związane z posiadaniem władzy, - motywy polityczne w przykładowych utworach literatury polskiej po 1945 roku, - twórczość emigracyjna Stanisława Balińskiego,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], a także odmiany [...] dramatu, rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe	Lektura obowiązkowa: - Sławomir Mrożek, <i>Tango</i>. Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Jeffrey Pfeffer, <i>Władza. Dlaczego jedni ją</i>

	- posłuszeństwo i oddanie władzy jako problemy uniwersalne w wierszu Stanisława Balińskiego <i>Wieża</i>, - obraz totalitarnej władzy w twórczości Sławomira Mrożka, - groteskowy obraz współczesnego świata i relacji międzyludzkich w <i>Tangu</i> Sławomira Mrożka, - kryzys współczesnej rodziny i konflikt pokoleń w dramacie <i>Tango</i>, - <i>Tango</i> dramatem politycznym, przestrogą przed totalitarną władzą i dyktaturą w świecie pozbawionym wartości, - motywy władzy w dziełach literackich, teatralnych i filmowych – od starożytności do współczesności, - władza jako temat filmów dokumentalnych, fabularnych i seriali, - piosenka poetycka jako gatunek słowno-muzyczny, - piosenka poetycka (tekst poetycki z muzyką) a poezja śpiewana (wiersz nieprzeznaczony początkowo przez twórcę do wykonania scenicznego i skomponowana do niego muzyka), - problemy polityczne, historyczne i egzystencjalne w pieśniach Jacka Kaczmarskiego, - <i>Ballada o okrzykach</i> Jacka Kaczmarskiego jako komentarz do rzeczywistości PRL-u, - polska literatura i kultura w latach 80. XX wieku, - realia stanu wojennego w opowiadaniach Marka Nowakowskiego, - bunt młodych ludzi przeciw dyktaturze w opowiadaniu Marka Nowakowskiego <i>Wróg</i>, - różne postawy wobec reżimu politycznego: posłuszeństwo, zaufanie, bunt – w wybranych utworach literackich i filmowych.	czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej (I.2.3), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7).	<i>mają, a inni nie</i> (fragmenty); - Stanisław Baliński, <i>Wieża</i>; - Paweł Mossakowski, <i>Żelazna Dama</i> (fragmenty recenzji); - Jacek Kaczmarski, <i>Ballada o okrzykach</i>; - Marek Nowakowski, <i>Wróg</i> (fragmenty).
IV. Człowiek i praca	Kształcenie literackie i kulturowe: - obraz ludzkiej pracy, jej roli i znaczenia w życiu człowieka w wybranych utworach literackich i filmowych, - miejsce pracy w hierarchii wartości młodych ludzi oraz współczesna	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna [...]) (I.1.1),	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Zbigniewa Herberta (<i>W pracowni</i>).

	krytyka stosunków pracy w przykładowych filmach, serialach, publicystyce, - przemiany postrzegania i modeli pracy we współczesnej gospodarce i współczesnym życiu społecznym, - motyw pracy w twórczości Zbigniewa Herberta, - praca artysty w wierszu Zbigniewa Herberta <i>W pracowni</i>, - utwór Zbigniewa Herberta jako hołd złożony sztuce naiwnej, - cechy wiersza wolnego, - obraz zawodu lekarza w książce Adama Kaya <i>Będzie bolało. Sekretny dziennik młodego lekarza</i>, - rozbieżności pomiędzy wyobrażeniem o pracy w zawodzie a praktyką, - stereotypowe postrzeganie zawodów jako męskich i kobiecych, - równość kobiet i mężczyzn w życiu zawodowym i społecznym w wybranych tekstach, - podważenie przekonania o szczególnej wartości pracy w eseju Bertranda Russella <i>Pochwała lenistwa</i>, - wpływ zredukowania czasu pracy na jakość życia współczesnego społeczeństwa, - pozytywne i negatywne aspekty ludzkiej pracy w wybranych utworach.	- rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości (I.1.7), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1), - rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych (III.1.3), - odróżnia dyskusję od sporu i kłótni (III.1.4), - zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji (III.2.3), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7).	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Joanna Wilgucka, <i>Po co pracujemy?</i> (fragmenty); - Adam Kay, <i>Będzie bolało. Sekretny dziennik młodego lekarza</i> (fragmenty); - Anna Dobiegała, <i>Dziewczynki nie muszą być grzeczne. Mogą budować statki</i> (fragmenty); - Bertrand Russell, <i>Pochwała lenistwa</i> (fragmenty).
V. Człowiek wobec popkultury	Kształcenie literackie i kulturowe: - zjawisko kultury popularnej – podstawowe cechy, różnicowani odbiorcy, najważniejsze przejawy: film, literatura popularna, moda, muzyka pop, - rola obrazu w kulturze popularnej, - kultura masowa jako towar rynkowy, - różnice między kulturą wysoką a kulturą popularną,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna [...]) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Wisławy Szymborskiej (<i>Wieczór autorski</i>).

	- twórczość Wisławy Szymborskiej – laureatki Literackiej Nagrody Nobla, - ironiczny obraz spotkania poety z publicznością w wierszu Wisławy Szymborskiej <i>Wieczór autorski</i>, - refleksje nad miejscem poety w kulturze współczesnej w utworach Wisławy Szymborskiej, - świat muzyki popularnej w powieści Katarzyny Ryrych <i>Król</i>, - koncert muzyki popularnej jako zbiorowe przeżycie, - twórczość Agnieszki Osieckiej, poetki i autorki tekstów piosenek, - wolność, szczęście i miłość w wybranych piosenkach Agnieszki Osieckiej, - bal jako metafora życia w utworze <i>Niech żyje bal</i>, - motywy literackie i kulturowe w piosenkach poetyckich Agnieszki Osieckiej, - wykorzystanie dzieł kultury popularnej w praktyce szkolnej, - bohaterowie popkultury jako wzorce, - zasady krytycznego odbioru kultury popularnej.	czytanych utworów literackich (I.1.2), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej (I.2.3).	Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Piotr Żabicki, <i>Popkultura w otoczeniu nauki</i> (fragmenty); - Katarzyna Ryrych, <i>Król</i> (fragmenty); - Agnieszka Osiecka, <i>Niech żyje bal</i>; - Krzysztof Katkowski, Przemysław Staroń, <i>Walczymy z czarną magią – głupotą, manipulacją, dyskryminacją, znieczulicą</i> (fragmenty).
VI. (Nie)rzeczywistość	Kształcenie literackie i kulturowe: - przemiany sposobu życia współczesnych społeczeństw: świat realny i świat wirtualny – coraz większa rola tego drugiego, - zmiany w relacjach międzyludzkich dokonujące się pod wpływem nowych technologii, - literatura polska po 1989 roku – zniesienie cenzury, swoboda twórcza, - twórczość „starych mistrzów” po 1989 roku: Tadeusz Różewicz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, Czesław Miłosz, Tadeusz Konwicki, Sławomir Mrożek, - rozwój młodej literatury: grupa „bruLionu”, Olga Tokarczuk, Andrzej Stasiuk, Dorota Masłowska, - rozwój reportażu i literatury popularnej, „literatura internetu”, - wybrane tematy w literaturze polskiej po 1989 roku: małe ojczyzny, alternatywne światy, inność i wykluczenie,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] literatura po 1989 r.) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.2.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3), - rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją	Lektura obowiązkowa: - wybrane wiersze Wisławy Szymborskiej (<i>Może to wszystko</i>); - Olga Tokarczuk, <i>Profesor Andrews w Warszawie</i> (z tomu <i>Gra na wielu bębenkach</i>) Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Ryszard Kulik, <i>Rzeczywiste kontra nierzeczywiste</i> (fragmenty);

	- refleksje o człowieku, jego relacjach z naturą i innymi ludźmi w wybranych utworach Wisławy Szymborskiej, - ironia i dystans do siebie oraz świata w poezji Wisławy Szymborskiej, - życie jako eksperyment w wierszu Wisławy Szymborskiej <i>Może to wszystko</i>, - twórczość Olgi Tokarczuk – laureatki Literackiej Nagrody Nobla, - świat przedstawiony w opowiadaniu <i>Profesor Andrews w Warszawie</i>, - zagubienie bohatera utworu Olgi Tokarczuk <i>Profesor Andrews w Warszawie</i> w obcej rzeczywistości stanu wojennego, - narracja personalna jako przedstawienie świata z perspektywy uczuć i myśli bohatera utworu, - filmowa wizja świata jako labiryntu, - katedra jako żywy organizm, nieznana forma życia w opowiadaniu Jacka Dukaja, - miejsce człowieka w obcym świecie, znaczenie nauki i wiary w <i>Katedrze</i> Jacka Dukaja, - <i>Katedra</i> Jacka Dukaja jako opowiadanie fantastycznonaukowe, - człowiek wędrowcem w tajemniczej budowli – film Tomasza Bagińskiego <i>Katedra</i> jako metafora ludzkiego losu, - tajemnice wirtualnych światów w wybranych utworach literackich i innych tekstach kultury.	- refleksji (I.1.6), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7).	- Marcin Świątkowski, <i>Film „Incepcja” – koniec ery „Matrixa”</i> (fragmenty recenzji); - Jacek Dukaj, <i>Katedra</i> (fragmenty).
VII. Co dalej z człowiekiem?	Kształcenie literackie i kulturowe: - krytyczna ocena antropocentryzmu w książce Bena Ambridge’a <i>Czy jesteśmy mądrzejsi od szympanów?</i>, - refleksje nad zdolnościami poznawczymi zwierząt i ludzi, - obraz przemian społecznych w Polsce lat 90. XX wieku w twórczości Marka Nowakowskiego, - świat peryferii i tajemnice ludzkiej psychiki w opowiadaniach Marka Nowakowskiego, - opowiadanie <i>Górq Edek</i> jako miniatura z życia wielkiego miasta, - nawiązania do <i>Tanga</i> Sławomira Mrożka w opowiadaniu Marka Nowakowskiego,	- rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie ([...] literatura po 1989 r.) (I.1.1), - rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej [...], rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), - rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi (I.1.3),	Lektura obowiązkowa: - Marek Nowakowski, <i>Górq „Edek”</i> (z tomu <i>Prawo prerii</i>). Lektura uzupełniająca – propozycje autorskie: - Zofia Karaszewska, <i>Homo sapiens</i>

	- indywidualizm i krytycyzm wobec tradycyjnych wartości i współczesnej kultury w wybranych wierszach Marcina Świetlickiego, - pesymistyczny obraz codzienności w utworach Marcina Świetlickiego, - lęk i samotność człowieka w poezji Marcina Świetlickiego, - konsekwencje zmian klimatycznych dla współczesnych społeczeństw, - cechy gatunkowe wywiadu prasowego, - problemy klimatyczne w wybranych filmach dokumentalnych, - korzyści i zagrożenia dla ludzkości związane ze sztuczną inteligencją, - relacje człowieka i sztucznej inteligencji, - znaczenie nowych technologii dla współczesnej kultury, - refleksje na temat wpływu nowych technologii na kondycję człowieka, relacje społeczne i kształt współczesnego świata w przykładowych dziełach literackich i filmowych, - kondycja współczesnego człowieka w wybranych utworach literackich i innych tekstach kultury, - refleksje nad przyszłością naszego świata w wybranych tekstach literackich i publicystycznych, - powtórzenie wiadomości o literaturze polskiej czasów wojny i okupacji oraz okresu powojennego, z uwzględnieniem literatury po 1989 roku – czas trwania kolejnych okresów, najważniejsze cechy, wybitni twórcy.	- rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną (I.1.4), - przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń (I.1.5), - określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.6), - wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych (I.2.1), - odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język (I.2.2), - rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych [...]; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio, porządkuje je, określa ich funkcję w przekazie (I.2.5), - określa temat i główną myśl tekstu (I.2.7), - tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu (III.2.7).	<i>przegrywa</i> (fragmenty); - Marcin Świetlicki, <i>McDonald's, Którejś nocy taki sen</i>; - Tomasz Sawczuk, Szymon Malinowski, <i>Zmiana klimatu przyspiesza</i> (fragmenty); - Katarzyna Grzelak, „Guardian” <i>publikuje artykuł napisany przez sztuczną inteligencję</i> (fragmenty).
Kształcenie językowe (Strefa języka)	Kształcenie językowe: - znak jako element rzeczywistości reprezentujący inny element, - forma oznaczająca i treść oznaczana, - znaki naturalne i konwencjonalne, - funkcje języka jako systemu znaków językowych, - znak językowy, język jako system znaków, - typy znaków i ich funkcje w tekście,	- rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych, reklamowych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz (I.2.4), - rozumie pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków (II.3.1), - zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe	

- akt komunikacji i jego składowe: komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt, - różne odmiany polszczyzny – posługiwanie się nimi w zależności od sytuacji komunikacyjnej, - język ogólnonarodowy a odmiany terytorialne polszczyzny: dialekty i gwary, - przykłady regionalizmów, - odmiany środowiskowe i zawodowe języka, - zasady etykiety językowej – stosowanie zasad grzeczności językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych, w różnych sytuacjach komunikacyjnych, - język a wartości, zasady etyki wypowiedzi (szacunek do nadawcy), - sposoby wartościowania wypowiedzi, - zasady kultury języka: poprawność i sprawność językowa, etyka i estetyka słowa, - wartościowanie wypowiedzi językowych z zastosowaniem kryteriów, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność, - komunikacja w internecie, - nieprawdziwe informacje w internecie: fake newsy i ich cele, - zasady krytycznej oceny informacji zamieszczanych w internecie, - sposoby manipulowania opinią publiczną w internecie, - stosowanie ironii w wypowiedziach internetowych, - typy argumentów: logiczne, rzeczowe, emocjonalne, - chwytły erystyczne, w tym argument <i>ad personam</i>, argumenty siły, argument populistyczny, wykorzystanie niewiedzy, odwołanie się do próżności, - elementy dyskusji: teza, argumenty, kontrargumenty, - sztuka prowadzenia rozmowy, szacunek wobec adwersarza, dyskusja a spór i kłótnia, - formy wypowiedzi: własna wypowiedź argumentacyjna,	(komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt) (II.3.2), - posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej (II.3.3), - stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, wykorzystując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność (II.3.4), - stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji (II.3.5), - wykorzystuje wiedzę o zasadach pisowni oraz interpunkcji w tworzonych przez siebie tekstach (II.4), - formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej (III.1.1.), - rozróżnia typy argumentów (III.1.2), - rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych (III.1.3), - odróżnia dyskusję od sporu i kłótni (III.1.4), - buduje wypowiedzi w sposób świadomy, ze znajomością ich funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki (III.2.1), - reaguje na przejawy agresji językowej, np. prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska (III.2.2), - zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji (III.2.3), - tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: [...] referat (III.2.5), - tworzy plan własnej wypowiedzi (III.2.6),
--	---

- formułowanie tez i argumentów, logika i konsekwencja rozumowania w wypowiedzi, - plan wypowiedzi, - retoryka jako sztuka tworzenia przemówień i przemawiania w celu wywierania wpływu na ludzi za pomocą argumentów, - rodzaje przemówień, - budowa przemówienia jako formy wypowiedzi, - poprawna interpunkcja i błędy interpunkcyjne – w tekstach własnych i cudzych, - ortofonia i elementy fonetyki: poprawna wymowa, akcentowanie, - przykłady najczęstszych błędów fonetycznych, - uproszczenia grup spółgłoskowych w języku potocznym. Tworzenie wypowiedzi: - przemówienie z uwzględnieniem środków retorycznych oraz środków pozajęzykowych, - głos w dyskusji na wybrany temat, - wypowiedź argumentacyjna. Samokształcenie: - przygotowanie argumentacji z wykorzystaniem dostępnych zasobów, w tym zawartości stron internetowych, encyklopedii i słowników online – po dokonaniu krytycznej oceny internetowych źródeł wiedzy, - korzystanie z katalogu cyfrowego oraz publikacji online wybranych bibliotek cyfrowych, - korzystanie ze słowników, w tym ze słownika poprawnej polszczyzny, w celu ustalenia właściwej wymowy wyrazów.	- stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu (III.2.8), - wygłasza mowę, z uwzględnieniem środków pozajęzykowych (III.2.9), - dokonuje krytycznej selekcji informacji (IV.1), - posługuje się słownikami różnego typu (IV.3), - gromadzi i przetwarza informacje (IV.4), - korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych twórców; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość (IV.5).
--	--

IV. Procedury osiągnięcia celów kształcenia (metody, techniki, formy pracy)

Metody i formy pracy nauczyciela stanowią istotny czynnik warunkujący efekty nauczania oraz stopień opanowania przez uczniów wiedzy i umiejętności. Te same treści programowe można realizować w rozmaity sposób, dobierając różne metody i techniki nauczania oraz dostosowując je do potrzeb i możliwości uczniów. Uczniowie najszybciej przyswajają nową wiedzę, kiedy jest ona egzemplifikowana na trafnie dobranych, praktycznych przykładach, bliskich ich doświadczeniom życiowym.

Na lekcjach języka polskiego należy stosować różnorodne metody i techniki nauczania. Należą do nich metody aktywizujące uczniów, w tym burze mózgów, analiza argumentów „za” i „przeciw”, dyskusje i debaty, wywiady, inscenizacje, projekty edukacyjne, czyli zadania realizowane w kilkuosobowych zespołach, także poza szkołą, mapa mentalna, gry dydaktyczne, symulacje, metoda przypadków, gromadzenie materiałów w teczkach tematycznych, czyli portfolio. W niektórych sytuacjach edukacyjnych najbardziej efektywne jest posługiwanie się tradycyjnymi metodami podającymi, np. rozmową nauczającą (pogadanką), krótkim wykładem informującym oraz metodami eksponującymi, np. prezentacją, filmem, sztuką teatralną.

Aktywne metody nauczania, metody aktywizujące, metody interaktywne, gry i zabawy dydaktyczne, strategie uczenia – to stosowane zamiennie określenia, z jakimi można się spotkać w publikacjach metodycznych, objaśniających zasady pracy osoby nauczającej. Najbardziej właściwy wydaje się termin *aktywizujące metody i techniki*, ponieważ nauczyciel jest tą stroną w procesie nauczania, której zadaniem jest zaktywizowanie osób uczących się.

Proponujemy również, aby metodę nauczania pojmować szerzej niż technikę. Każda określona technika jest tylko elementem metody, która ma konkretnie wyznaczony cel – szczegółowo sformułowany zasób wiedzy i umiejętności, jakie mają opanować uczący się. Metod jest kilka, technik w obrębie każdej z nich – więcej. Przykładowo – debata oksfordzka, debata „za” i „przeciw”, akwarium, metaplan, „sześć kapeluszy” to różne techniki w ramach jednej metody, jaką jest dyskusja.

Nauczyciel powinien świadomie dobierać metody i techniki nauczania ze względu na cele edukacyjne, które zamierza zrealizować. Przed wprowadzeniem danej metody czy techniki należy sprecyzować cele i wyjaśnić uczniom, czemu ma służyć dane zadanie. Omawiając sposób wykonania ćwiczenia, nauczyciel powinien zebrać wrażenia, doświadczenia, refleksje uczestników zajęć oraz zwrócić ich uwagę na mocne i słabe strony danej metody.

Metody i techniki przydatne w realizacji programu nauczania *To się czyta!*

W poniższej tabeli znajduje się zestawienie najbardziej znanych metod i celów, jakim służą, oraz technik nauczania, które umożliwiają realizację treści programu *To się czyta!*, a także uatrakcyjnijają zajęcia.

METODY I TECHNIKI
DYSKUSJA Cele: kształcenie umiejętności wzajemnego słuchania, formułowania argumentów, stawiania tezy, prezentowania swojego stanowiska, wyciągania wniosków. Techniki: debata „za” i „przeciw”, debata panelowa, debata oksfordzka, dyskusja punktowana, metaplan, poker kryterialny, „sześć kapeluszy” wg de Edwarda de Bono, akwarium.
ANALIZOWANIE I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW Cele: kształcenie umiejętności wnikliwej analizy sytuacji problemowej, ustalania priorytetów, poszukiwania rozwiązań, wyszukiwania i formułowania argumentów. Techniki: burza mózgów, drzewko decyzyjne, procedura „U”, ranking diamentowy, studium przypadku, SWOT, technika grupy nominalnej, zalety, wady i to, co interesujące.
WCHODZENIE W ROLĘ Cele: uczenie się empatii – rozumienia motywów działania, wyrażania myśli i uczuć, rozumienia różnych postaw i zachowań; doskonalenie umiejętności komunikacyjnych i umiejętności prezentacji swojego stanowiska. Techniki: gry i zabawy dydaktyczne, odgrywanie scenek, przeprowadzanie wywiadów, ankiet i sondaży, symulacja, techniki dramatyczne.
UCZENIE SIĘ W MAŁYCH ZESPOŁACH Cele: uczenie się współpracy, odpowiedzialności, doskonalenie umiejętności komunikacyjnych. Techniki: puzzle (układanka ekspercka), sztafeta, kula śnieżna, plakat podsumowujący treść zajęć.
PROJEKT Cele: integracja wiedzy szkolnej z pozaszkolną, praktyczne wykorzystanie wiedzy i umiejętności; twórcze myślenie, integracja treści różnych przedmiotów nauczania; umiejętność podejmowania samodzielnych decyzji, planowania, samodzielnej i grupowej pracy, rozwiązywania problemów, selekcji informacji, analizowania treści; rozwijanie samorządności, zmniejszanie dystansu pomiędzy szkołą a środowiskiem lokalnym; kształtowanie odpowiedzialności i współodpowiedzialności; rozwijanie osobistych zainteresowań; kształcenie umiejętności samooceny oraz prezentacji wyników pracy. Techniki: łączy wiele metod i technik, np. burzę mózgów, analizę „za” i „przeciw”, SWOT, sporządzenie portfolio, plakatów, mapy skojarzeń, przeprowadzanie wywiadów i ankiet.
STACJE ZADANIOWE Cele: zależą od przygotowanych dla uczestników zadań, ale m.in. to: kształcenie umiejętności czytania ze zrozumieniem, wyszukiwania informacji, analizowania podanych informacji; kształcenie umiejętności organizowania pracy, planowania czasu i kolejności czynności. Techniki: łączą różne techniki, np. mapę myśli, układankę ekspercką, metaplan, studium przypadku, powinny być tak przygotowane, by rozwijały różne umiejętności.

PORTFOLIO (teczka)

Cele: kształcenie umiejętności wyszukiwania i gromadzenia odpowiednich informacji oraz selekcji materiałów; kształtowanie systematyczności oraz umiejętności samooceny.

Techniki: mapy myśli, mapy skojarzeń, wykonanie plakatu, notatki, wykresu lub innego graficznego sposobu prezentacji treści. Portfolio tematyczne lub służące obserwacji rozwoju osób uczących się może być przygotowane jako praca indywidualna bądź grupowa.

WIZUALIZACJA

Cele: kształcenie umiejętności wydobywania najważniejszych informacji lub przesłania tekstu; poszerzanie słownictwa; doskonalenie umiejętności zapamiętywania, kojarzenia; uczenie właściwego rozumienia i umiejętności interpretacji terminów i symboli.

Techniki: mapy myśli i skojarzeń, rysowanie ilustracji i komiksów, sporządzanie plakatów, układanie rebusów, wystawa interaktywna.

Wybrane techniki prowadzenia zajęć z zastosowaniem metody dyskusji**• Analiza argumentów „za” i „przeciw” (debata)**

Technikę można wykorzystywać do podejmowania decyzji, rozważania konkretnej sytuacji lub do zajęcia stanowiska w określonej sprawie. Uczestnicy debaty, dyskutując o spornych problemach, prezentują argumenty „za” i „przeciw” i starają się przekonać do swoich poglądów zespół reprezentujący odrębne stanowisko. Technika umożliwia doskonalenie umiejętności prowadzenia dyskusji o budzących kontrowersje kwestiach oraz umiejętności aktywnego słuchania i wyrażania poglądów bez prowokowania i atakowania, zwłaszcza personalnego.

Nauczyciel dzieli grupę na dwa zespoły (losowo lub na podstawie preferencji uczestników). Po sprecyzowaniu tematu debaty jeden zespół przygotowuje argumenty „za”, a drugi – „przeciw”; argumenty mogą zostać zapisane na arkuszach papieru. Nauczyciel określa czas na przygotowanie debaty. Następnie wskazuje, ile razy dany zespół ma prawo zabrać głos. Wyjaśnia, że każda przygotowana przez zespół teza może zostać zakwestionowana przez drugą grupę przy pomocy kontrtezy i dlatego warto, by uczestnicy przewidzieli argumenty strony przeciwnej, a w wypowiedziach starali się odwołać się do tego, co powiedzieli reprezentanci drugiego zespołu. Po rozpoczęciu debaty nauczyciel udziela głosu uczestnikom i kontroluje czas wypowiedzi. Natomiast po zakończeniu dyskusji można wspólnie ocenić jakość użytych argumentów oraz wykazaną przez uczestników umiejętność przekonywania do swoich racji. Nauczyciel może też poprosić uczniów, by spróbowali odszukać wśród argumentów strony przeciwnej takie, które sami mogą zaakceptować.

• Metaplan

Metaplan stanowi plastyczny zapis dyskusji na określony temat, prowadzonej przez uczestników zajęć. Plakat, który powstaje w trakcie dyskusji, jest jej skróconym, graficznym przedstawieniem i prezentuje różne aspekty danego problemu. Technika metaplanu umożliwia rozważenie zagadnienia i skoncentrowanie się na poszukiwaniu wspólnego rozwiązania.

Po przedstawieniu problemu, który będzie przedmiotem dyskusji, nauczyciel dzieli uczniów na małe zespoły i każdemu z nich udostępnia materiały: flamastry, arkusz papieru oraz po 10 kół i trójkątów oraz 20 owali do zapisywania odpowiedzi na trzy kolejne pytania, a także 10 prostokątów do zapisywania wniosków. Elementy te powinny być wycięte z papieru w

różnych kolorach. Plakat może też być wykonany na arkuszu papieru bez użycia kolorowych kartoników.

Nauczyciel ustala czas na wykonanie zadania, a następnie uczniowie w grupach tworzą plakaty. Na środku karty zapisują problem, który będzie rozważany, a w pozostałych częściach arkusza wpisują pytania: **Jak jest?**, **Jak powinno być?**, **Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?**. Na dole plakatu pozostawiają miejsce na wnioski z dyskusji, które mogą zostać podzielone na „zależne od nas” i „niezależne od nas”. Nauczyciel wskazuje, że zapisywane treści powinny być zaakceptowane przez całą grupę. Po wykonaniu zadania reprezentanci zespołów przedstawiają plakaty i omawiają ich treść, odpowiadają na pytania, wyjaśniają wątpliwości. Na zakończenie nauczyciel wspólnie z uczniami zbiera wnioski ze wszystkich plakatów, omawia efekty pracy zespołów. Technikę metaplanu można zastosować również do pracy z całą klasą, bez podziału na grupy.

• **Poker kryterialny**

Technika angażuje wszystkich uczestników zajęć, umożliwia doskonalenie umiejętności formułowania i dobierania argumentów, przekonywania do swoich poglądów, osiągania konsensusu w grupie. Wybrany problem podlegający dyskusji powinien być kontrowersyjny, a poruszane zagadnienia – znane uczniom. Nauczyciel powinien przygotować przed zajęciami zestaw materiałów dla każdego zespołu: planszę z zaznaczonymi obszarami (trzy prostokąty różnej wielkości, położone jeden w drugim; w centrum planszy zapisany problem w postaci pytania, stwierdzenia bądź hasła) oraz karty do gry – około pięciu dla każdego ucznia. Na każdej karcie powinien zostać zapisany jeden argument „za” lub „przeciw”, istotny dla rozważenia problemu.

W trakcie zajęć nauczyciel dzieli klasę na kilkusobowe grupy, rozdaje plansze i karty. Zadaniem zespołów jest ułożenie na planszy kart w taki sposób, aby w centrum znalazły się najważniejsze argumenty, a w pozostałych obszarach – argumenty mniej ważne. Nauczyciel zwraca uwagę na ograniczenia: w centrum planszy mają zostać umieszczone wyłącznie cztery karty, w kolejnym polu – wyłącznie pięć kart, w ostatnim – tylko siedem. Pozostałe karty znajdują się poza planszą, jako zupełnie nieważne w kontekście poruszanego tematu. Następnie uczniowie w zespołach kolejno umieszczają karty w wybranych obszarach, krótko uzasadniając, dlaczego uważają dany argument za istotny. W sytuacji, gdy dany obszar jest wypełniony, niezbędna jest dyskusja i przekonanie pozostałych graczy o znaczeniu danego czynnika. Dyskusja w zespole powinna trwać tak długo, dopóki wymagany układ kart nie zostanie przez zespół ustalony na zasadzie konsensusu.

Przykładowy temat, który można realizować za pomocą tej techniki, to: „Najważniejsze osiągnięcia epoki renesansu”.

• **Dyskusja punktowana**

Technika służy nabywaniu i doskonaleniu umiejętności słuchania, mówienia i zbierania informacji. W czasie trwania dyskusji uczestnicy są punktowani przez obserwatorów, a po zakończeniu otrzymują od nich informacje zwrotne.

W dyskusji powinno brać udział 6–8 uczniów, siedzących w małym kręgu. Pozostałe osoby odgrywają rolę obserwatorów i punktują dyskutantów według znanych wszystkim kryteriów. Przed rozpoczęciem dyskusji obserwatorzy otrzymują od nauczyciela arkusze oceny (tablice punktacji) i zapoznają się z kryteriami oceny. Przykładowe kryteria: prezentacja informacji zgodnej z faktami; zajęcie stanowiska – przedstawienie osobistej opinii; zastosowanie przekonującej argumentacji; komentarz lub uzupełnienie podanej przez inną osobę informacji;

zaangażowanie do dyskusji osoby, która jeszcze się nie wypowiedziała; wypowiedź odbiegająca od tematu; przerywanie innym uczestnikom; monopolizowanie dyskusji – przekroczenie wyznaczonego czasu wypowiedzi; niewłaściwe uwagi o charakterze personalnym itd. Dyskusja powinna trwać 10–20 minut, w zależności od poruszanego problemu i możliwości uczestników. Po upływie wyznaczonego czasu następuje jej omówienie. Wypowiadają się kolejno wszyscy dyskutujący, następnie obserwatorzy, a na końcu prowadzący dokonuje podsumowania przebiegu dyskusji, omawianych informacji, przedstawionych argumentów i wniosków.

Wybrane techniki prowadzenia zajęć z zastosowaniem metody analizowania i rozwiązywania problemów

• Burza mózgów

Burza mózgów stanowi technikę twórczego myślenia, przydatną w poszukiwaniu nowych oryginalnych rozwiązań. Nauczyciel prezentuje problem, natomiast uczestnicy zajęć zgłaszają pomysły na to, jak go rozwiązać; nie komentują przedstawionych pomysłów i nie oceniają ich wartości. Technika burzy mózgów powinna angażować wszystkich uczestników, dając każdemu możliwość nieskrępowanej wypowiedzi.

Przed rozpoczęciem zajęć nauczyciel wybiera temat oraz wyjaśnia uczniom znaczenie burzy mózgów i zasady jej przeprowadzenia. Zwraca uwagę na fakt, że celem aktywności jest wytworzenie jak największej ilości różnego rodzaju pomysłów rozwiązania problemu. Podkreśla też, że istotne jest akceptowanie wszystkich pomysłów oraz powstrzymanie się od krytyki i oceny propozycji w pierwszej fazie burzy mózgów. Uczniowie powinni być świadomi, że każdy pomysł może prowadzić do ciekawych rozwiązań i stać się inspiracją dla pozostałych osób. Wszystkie pomysły są zapisywane, a po krótkiej przerwie następuje etap ich porządkowania i rozwijania. Po wstępnym pogrupowaniu pomysłów uczniowie kolejno je analizują, wybierając i dopracowując w szczegółach te, które wydają się prowadzić do rozwiązania problemu. Pomysły nierealne lub zbyt trudne do zastosowania zostają odrzucone.

• Drzewo decyzyjne

Drzewo decyzyjne stanowi graficzny zapis analizy problemu decyzyjnego. Technika ułatwia podjęcie racjonalnej decyzji na podstawie rozpatrzenia jej różnych możliwych konsekwencji.

Po sformułowaniu problemu decyzyjnego uczestnicy zajęć, indywidualnie lub w małych zespołach, uzupełniają schemat drzewa decyzyjnego. Najpierw zapisują cele i wartości najbardziej istotne z punktu widzenia podmiotu podejmującego decyzję. Następnie wskazują jak najwięcej możliwych rozwiązań problemu – „gałęzi” drzewa decyzyjnego. Kolejna czynność to określenie pozytywnych i negatywnych skutków każdej wskazanej alternatywy. Po rozpatrzeniu konsekwencji poszczególnych rozwiązań możliwy jest wybór najkorzystniejszego z nich i podjęcie ostatecznej decyzji, z uwzględnieniem określonych wcześniej celów i wartości.

• Analiza SWOT

Technika nazywana analizą SWOT jest pomocna w przeprowadzeniu analizy wewnętrznej i zewnętrznej, kiedy trzeba przewidzieć przyszłe stany rzeczy lub zaprojektować zmiany. Technika tą można się również posługiwać, gdy problematyka zajęć dotyczy rozważań nad sensem wprowadzania zmian, oceną określonej decyzji czy sposobu postępowania w danej sprawie. Uczniowie, indywidualnie lub w zespołach, rozpatrują mocne i słabe strony sytuacji wewnętrznej, a następnie wskazują wynikające z nich zewnętrzne szanse i zagrożenia.

Przykłady zagadnień do rozpatrywania techniką SWOT: „Człowiek – zwycięzca czy przegrany we wszechświecie?”; „Lepiej kierować się w życiu rozumem niż emocjami”; „Średniowiecze – epoka zacofania czy postępu?”.

Wybrane techniki prowadzenia zajęć z zastosowaniem metody „wchodzenie w rolę”

• Odgrywanie ról

W praktyce pedagogicznej często zamiennie stosuje się takie pojęcia, jak *odgrywanie ról*, *symulacje społeczne*, *gry edukacyjne*, *gry symulacyjne*. Każdy z tych terminów oznacza jednak specyficzny sposób angażowania uczestników zajęć i charakteryzuje się określoną procedurą organizacyjną. Wymienione techniki łączy fakt, że pozwalają grupie uczestniczącej w zajęciach doświadczać sytuacji podobnych do tych, które dzieją się w rzeczywistości. Chodzi przede wszystkim o zainscenizowanie zdarzeń i znalezienie się w położeniu innej osoby.

Przygotowując ćwiczenie, nauczyciel wyjaśnia kontekst sytuacji do odegrania lub objaśnia przebieg gry, krótko wyjaśnia jej celowość, a następnie przydziela uczestnikom role. W czasie, gdy uczniowie odgrywają role, prowadzący występuje wyłącznie jako widz, nie komentuje, nie podpowiada. Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel prosi uczestników o indywidualne relacje, dotyczące ich wrażeń, spostrzeżeń, przeżyć, jakie przyniosło to doświadczenie. Uczestnicy mogą również sformułować wnioski dotyczące odgrywanej sytuacji.

• Symulacja

Uczniowie biorą udział w symulowanym wydarzeniu, odgrywając role autentycznych lub realistycznych postaci. Przedstawiane wydarzenia mają związek z rzeczywistością, naśladują bądź odtwarzają realia. Przed rozpoczęciem ćwiczenia uczestnicy nie otrzymują gotowego tekstu do wygłoszenia, lecz jedynie krótką charakterystykę postaci do odegrania i dość dokładny opis okoliczności, w jakich postaci należy umiejscowić. Na podstawie tych materiałów oraz własnej wiedzy dotyczącej wycinka rzeczywistości, który symulacja ma odtwarzać, uczestnicy swobodnie interpretują zdarzenia. Nauczyciel pełni funkcję obserwatora i notuje uwagi dotyczące zachowań poszczególnych uczestników symulacji. Podsumowaniem ćwiczenia jest omówienie i próba wyjaśnienia motywacji postaci.

• Techniki dramatyczne

Drama ma formę świadomie przygotowanej improwizacji, opartej na określonym temacie zawierającym konflikt. Technika ta umożliwia działanie w fikcyjnej, zaaranżowanej przez prowadzącego sytuacji. Pozwala na autentyczne przeżycie oraz zrozumienie przeżyć i emocji odgrywanej postaci. W dramacie nie ma publiczności – wszyscy uczestnicy, również prowadzący, biorą w niej udział. Drama przyczynia się do bogatego rozwoju wewnętrznego uczniów, uczy koncentracji na sobie i innych, wykorzystuje zmysły, rozwija kreatywność, dodaje pewności siebie i pobudza inwencję.

Rozpoczynając zajęcia, nauczyciel proponuje temat, który niesie jakiś konflikt czy problem. Razem z uczestnikami aranżuje przestrzeń, używając rekwizytów czy prostej dekoracji. Dramę rozpoczyna się po omówieniu tematu i krótkiej wymianie doświadczeń przez uczestników, ale na każdym etapie można ją przerwać i przeanalizować. Istotne jest poznanie przez uczniów ludzkich motywów postępowania i reakcji na określone zachowania innych osób. Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel powinien umożliwić uczestnikom dzielenie się przeżyciami, zadając pytania

typu: „co czułaś/czułeś?”, „co było najtrudniejsze?”, „o czym wtedy myślałaś/myślałeś”, „co cię poruszyło?”, „co cię rozżłościło?” itp.

Przykładowe zagadnienia, nad którymi można pracować metodą dramy: „Wygności z raju”, „Spór Antygony z Kreonem”, „Opowieści imigrantów”, „Różne aspekty życia rodzinnego”, „Spotkanie Morta ze Śmiercią”, „Horus czeka na pierścienie”.

Wybrana technika uczenia się w małych zespołach

• Układanka ekspercka (inne nazwy: puzzle, jig-saw, grupy eksperckie)

Układanka jest sposobem zaangażowania uczniów – każdy z nich najpierw indywidualnie zdobywa informacje, pracując z tekstem źródłowym, a następnie współpracuje z innymi. Technika pozwala na włączenie do pracy uczniów słabszych lub mających trudności z działaniem w grupie. Nauczyciel może zastosować układankę w trakcie zajęć wprowadzających nowe tematy lub lekcji powtórzeniowych. Ułatwia ona doskonalenie umiejętności dokonywania wyboru najważniejszych treści oraz współodpowiedzialności za pracę zespołu.

Nauczyciel powinien podzielić uczniów na małe zespoły. Każdy zespół pracuje jedynie nad częścią materiału – tekstu stanowiącego spójną i logiczną całość. Na początku uczniowie indywidualnie zapoznają się z tekstem, wybierając lub podkreślając najistotniejsze treści, a następnie zespół wspólnie omawia tekst i uzgadnia, które treści są najważniejsze. Nauczyciel przydziela każdą osobę w zespole do nowych grup. W skład każdej z nich wchodzi przedstawiciel wszystkich poprzednich zespołów eksperckich. Eksperci relacjonują to, czego nauczyli się w poprzednich zespołach. Nauczyciel może polecić wykonanie notatki z relacji ekspertów z innych grup. Na zakończenie wszyscy uczniowie wracają do starych zespołów i w trakcie rozmowy na temat opracowywanego tekstu, sporządzają plakat, mapę pojęciową lub notatkę z całości materiału.

Wybrane techniki wizualizacji

• Mapa skojarzeń

Technika ta jest najczęściej wykorzystywana jako rozgrzewka, służąca ustaleniu obszarów wspólnych znaczeń lub jako pomoc w formułowaniu definicji.

Uczniowie mogą wykonywać ćwiczenie indywidualnie, w parach lub zespołach. Na środku arkusza papieru należy zapisać termin, do którego poszukuje się skojarzeń, otoczyć go owalem, a następnie poprowadzić od niego promienie. Na końcu każdego promienia jest zapisywany wyraz, który kojarzy się z umieszczonym w środku terminem. Od tego wyrazu można znowu poprowadzić promienie, które mogą się rozgałęziać, i zapisać następne skojarzenia.

• Mapa myśli

Technika pracy zwana mapą myśli lub mapą mentalną polega na wizualnym opracowaniu danego zagadnienia przy wykorzystaniu rysunków, obrazków, haseł i symboli. Można ją stosować przede wszystkim do sporządzania notatek, przygotowania powtórek z dowolnego materiału, wygłaszania przemówień, pisanie artykułów, notowania wykładów. W trakcie zajęć mapa myśli jest przydatna do definiowania pojęć lub omawiania nowego tematu, zagadnienia czy działu.

Nauczyciel może polecić uczniom, by w dowolnym tekście, który mają zapamiętać, podkreślili słowa lub zwroty kluczowe, najlepiej oddające główną i drugoplanową treść. Takie słowa kluczowe

łączą się z innymi, umożliwiając odtworzenie poznanego tekstu. Po przeczytaniu tekstu uczniowie przystępują do pracy nad mapą. Na karcie papieru w centralnej części powinni sporządzić rysunek symbolizujący ważne zagadnienie. Następnie w odpowiednich miejscach umieszczają strzałki lub linie prowadzące do słów kluczy, które mogą zostać opatrzone rysunkami – symbolami. Od każdego ze słów kluczowych należy wyprowadzić rozgałęzienia – kojarzące się z nim wyrazy lub zwroty. Mapa myśli może być stale uzupełniana. Uczniowie mogą tworzyć mapy indywidualnie lub w grupach. Każdy uczeń powinien zapoznać się z rezultatem pracy innych osób w klasie, uzupełnić zapisy i wysłuchać prezentacji innych grup.

Przykładowe zagadnienia do opracowania w postaci mapy myśli to: „Literackie podróże w czasie”, „Oblicza miłości w poezji i literaturze”, „Różne wyobrażenia szczęścia na przykładzie poznanych utworów literackich”, „Ojczyzna jako motyw literacki”, „Renesans w Polsce”.

V. Zakładane osiągnięcia uczniów

W programie nauczania *To się czyta!* zakładane osiągnięcia uczniów są tożsame z wymaganiami szczegółowymi opisanymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia z dnia 28 czerwca 2024 r. Nauczyciel może określić efekty, jakie uczniowie mają uzyskać w poszczególnych fazach realizacji programu. Na III etapie edukacyjnym w branżowej szkole I stopnia obowiązuje: utrwalanie, poszerzanie i doskonalenie wiadomości i umiejętności nabytych w szkole podstawowej.

Osiągnięcia określone w podstawie programowej zostały podzielone na następujące działy i grupy:

- I. Kształcenie literackie i kulturowe.
 - 1. Czytanie utworów literackich.
 - 2. Odbiór tekstów kultury.
- II. Kształcenie językowe
 - 1. Gramatyka języka polskiego.
 - 2. Zróżnicowanie języka.
 - 3. Komunikacja językowa i kultura języka.
 - 4. Ortografia i interpunkcja.
- III. Tworzenie wypowiedzi.
 - 1. Elementy retoryki.
 - 2. Mówienie i pisanie.
- IV. Samokształcenie.

Szczegółowe osiągnięcia uczniów, które będą nabywane i doskonalone w trakcie realizacji programu *To się czyta!*, zgodnie z podstawą programową:

- I. Kształcenie literackie i kulturowe.
 - 1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, poznaje okresy literackie (starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska,

dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.);

2) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, tragedię antyczną, a także odmiany powieści i dramatu, rozpoznaje podstawowe cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;

3) rozpoznaje problematykę poznanych tekstów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi i historycznymi;

4) rozpoznaje w utworze elementy świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie, akcja, wątek, motyw), narrację, sytuację liryczną;

5) przedstawia odczytanie utworu w kontekście własnych doświadczeń;

6) określa w poznawanych utworach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji;

7) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe, określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) wyszukuje i przetwarza informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych;

2) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, rozumie ich odmienny język;

3) odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej;

4) rozpoznaje specyfikę tekstów informacyjnych, publicystycznych, reklamowych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz;

5) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio, porządkuje je, określa ich funkcję w przekazie;

6) odróżnia informacje od opinii;

7) określa temat i główną myśl tekstu.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) określa formy fleksyjne odmiennych części mowy i ich funkcje w tekście;

2) rozpoznaje w tekstach nieodmienne części mowy i określa ich funkcje znaczeniowe i składniowe;

3) rozumie rolę budowy słowotwórczej wyrazów i określa znaczenie różnych konstrukcji słowotwórczych w tekście;

4) określa funkcje zdań pojedynczych i różnego typu zdań złożonych w tekstach;

5) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w tworzeniu własnych wypowiedzi.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie potrzebę funkcjonalnego ich stosowania;

2) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa) oraz określa ich funkcje w tekście;

3) odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

1) rozumie pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków;

2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);

3) posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;

4) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, wykorzystując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;

5) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń wykorzystuje wiedzę o zasadach pisowni oraz interpunkcji w tworzonych przez siebie tekstach.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej;

2) rozróżnia typy argumentów;

3) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych;

4) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) buduje wypowiedzi w sposób świadomy, ze znajomością ich funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

2) reaguje na przejawy agresji językowej, np. prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska;

3) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

4) tworzy formy użytkowe, np. CV, podanie, wnioski, protokół, zażalenie;

5) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: opis, charakterystyka, rozprawka, definicja, referat;

6) tworzy plan własnej wypowiedzi;

7) tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny oraz zasady spójności tekstu;

8) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu;

9) wygłasza mowę, z uwzględnieniem środków pozajęzykowych.

IV. Samokształcenie. Uczeń:

- 1) dokonuje krytycznej selekcji informacji;
- 2) wykorzystuje multimedialne źródła informacji; rozwija umiejętność oceny przekazywanych przez nie informacji;
- 3) posługuje się słownikami różnego typu;
- 4) gromadzi i przetwarza informacje;
- 5) korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych twórców; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość.

VI. Sposoby oceniania – metody, narzędzia i kryteria

W programie nauczania *To się czyta!* sposób oceniania osiągnięć uczniów jest powiązany z procesem uczenia. Metody i kryteria oceny wynikają bezpośrednio z oczekiwanych osiągnięć uczniów i mają wspierać ich nabywanie.

Program nauczania *To się czyta!* podaje propozycje kryteriów oceny oraz metod sprawdzania osiągnięć ucznia w celu oceny stopnia opanowania wymagań, wskazanych w podstawie programowej, w tym wiedzy, umiejętności oraz aktywności w trakcie zajęć z języka polskiego. Noty szkolne powinny być zachętą, motywacją i informacją dla ucznia, a nie celem samym w sobie. Nauczyciel, oceniając osiągnięcia ucznia, powinien uwzględniać jego predyspozycje, możliwości i zaangażowanie. Ocenie podlegają realne osiągnięcia uczniów, czyli aktualny stan wiedzy i umiejętności oraz wkład pracy i postępy w uczeniu się. Zadania zlecane uczniom do realizacji muszą być adekwatne do zdobywanych wiadomości i kształconych kompetencji zapisanych w podstawie programowej, a potem w programie nauczania. Nauczyciel powinien – przed rozpoczęciem nauki według tego programu – jasno określić cel nauczania, poznać gruntownie treści przedmiotowe, dokładnie zapoznać się z metodami i technikami nauczania, a także wspólnie z uczniami omówić oczekiwane efekty, ustalić wynikające z nich szczegółowe **kryteria oceny**, aby dokładnie wiedzieli, za co będą oceniani i na jakiej podstawie. Takie omówienie należy powtarzać, rozpoczynając każdy nowy dział programu. Również kolejne lekcje warto rozpoczynać od omówienia oczekiwanych efektów nauczania, objaśnić uczniom, co jest najważniejsze do zapamiętania, nauczenia się, przemyślenia, na co powinni zwrócić szczególną uwagę. Nauczyciel wcześniej musi dokładnie określić, co jego uczniowie powinni wiedzieć i umieć, a następnie ustalić wskaźniki, które pozwolą mu na stwierdzenie, że oczekiwane efekty zostały osiągnięte i w jakim stopniu. Każdy uczeń powinien wiedzieć, na jakie pytania umieć udzielić odpowiedzi, co i jak przygotować, wykonać, aby dowieść, że osiągnął oczekiwane przez nauczyciela rezultaty, jak też czym się różni praca na stopień najwyższy od pracy na stopień najniższy.

Nauczyciel powinien sprawdzać nabyte umiejętności ucznia, a nie ich brak, oraz dostrzegać starania ucznia i wkład jego pracy, a nie jedynie efekty, ponieważ nie zawsze uczeń jest w stanie osiągnąć zamierzony cel, co jednak nie powinno przekreślać jego wysiłków. Nauczyciel powinien też mieć świadomość, że oceny, które wystawia uczniowi, wpływają na jego późniejsze życie, samoocenę i poczucie własnej wartości. Oceny mają skutki, których do końca nie da się przewidzieć, i czasem bardzo odsunąć w czasie.

Ocenie podlegają różne formy aktywności uczniów:

- wypowiedzi pisemne tworzone w trakcie lekcji;
- wypowiedzi ustne, w tym głos w dyskusji, wypowiedź argumentacyjna;
- praca indywidualna lub zespołowa w czasie lekcji;
- prace klasowe w różnej formie, m.in. kartkówki, testy, sprawdziany wiedzy;
- zadania domowe;
- przygotowanie na lekcję materiałów, informacji, również z wykorzystaniem zasobów cyfrowych.

Bardzo ważne miejsce w systemie oceniania zajmuje samoocena i samokontrola. Samoocena ściśle wiąże się z procesem uczenia się. Dzięki tej umiejętności uczniowie w przyszłości podejmą odpowiedzialność za proces własnego uczenia się. Samoocena powinna być rozumiana przez nauczyciela następująco:

- jako forma kontroli postępów powinna prowadzić do odpowiedzi na pytanie: co umiem, a nad czym muszę popracować?;
- jako forma wspierania uczniów w procesie rozpoznawania ich własnych stylów uczenia się i wykorzystywania zdobytej wiedzy;
- jako czynnik motywujący i budujący zainteresowanie nauką języka polskiego.

Proponowane kryteria oceny uczniów

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiedzę i umiejętności wskazane w podstawie programowej w stopniu celującym,
- wypowiada się pewnie i poprawnie na wskazane tematy,
- samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o dużym stopniu trudności,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie,
- potrafi analizować i interpretować teksty w sposób pogłębiony i wnikliwy,
- wskazuje dosłowne i ukryte sensy w tekstach kultury,
- wyróżnia poruszane w tekstach problemy oraz zawarte w nich wartości humanistyczne (ogólnoludzkie), posługując się terminologią, której opanowanie zakłada podstawa programowa,
- bierze udział w dyskusjach i debatach klasowych, przygotowuje i prezentuje wystąpienia ustne, np. przemówienia, prezentacje, inscenizacje, gry symulacyjne,
- uważnie słucha sądów i opinii innych,
- posługuje się bogatym i różnorodnym słownictwem oraz poprawnym językiem – zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach i podejmuje dodatkowe aktywności pozalekcyjne,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,

- posługuje się poprawną polszczyzną w różnych sytuacjach komunikacyjnych, stosuje zasady etyki wypowiedzi,
- potrafi zdobywać, selekcjonować i krytycznie oceniać informacje, zawarte w różnych formach przekazu, w tym w przekazach medialnych i komunikacji internetowej,
- klasyfikuje wszystkie części mowy, określa ich formę fleksyjną oraz funkcje składniowe,
- dokonuje analizy logicznej i gramatycznej oraz analizy słowotwórczej wyrazów.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiedzę i umiejętności wskazane w podstawie programowej,
- zna treść i problematykę lektur obowiązkowych i uzupełniających,
- samodzielnie rozwiązuje problemy i wykonuje zadania i ćwiczenia,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować i interpretować teksty, posługując się terminologią, której opanowania zakłada podstawa programowa,
- posługuje się bogatym i różnorodnym słownictwem oraz poprawnym językiem – zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- formułuje własne opinie, posługuje się odpowiednio dobranymi argumentami i konfrontuje je z innymi poglądami,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach; sprawnie współpracuje w grupie, wykonując zadania wspólnie z innymi,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- posługuje się poprawną polszczyzną w różnych sytuacjach komunikacyjnych, stosuje zasady etyki wypowiedzi,
- potrafi zdobywać, selekcjonować i krytycznie oceniać informacje, zawarte w różnych formach przekazu, w tym w przekazach medialnych i komunikacji internetowej.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- w większości opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie rozwiązuje zadania o średnim stopniu trudności, a z pomocą nauczyciela – zadania trudne,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w podstawie programowej,
- podejmuje próby samodzielnej interpretacji różnych utworów,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia niewiele błędów językowych, ortograficznych i stylistycznych,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi,

- posługuje się poprawną polszczyzną w różnych sytuacjach komunikacyjnych,
- zna zasady etyki wypowiedzi,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach, wypowiada się na różne tematy w trakcie zajęć; formułuje własne opinie i konfrontuje je z innymi poglądami,
- wykonuje prace domowe, również nieobowiązkowe.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- częściowo opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- zna treść i problematykę większości lektur obowiązkowych,
- rzadko podejmuje próby interpretacji tekstów, w tym pozaliterackich tekstów kultury,
- samodzielnie wykonuje tylko zadania łatwe; trudniejsze problemy i ćwiczenia rozwiązuje przy pomocy nauczyciela,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia błędy językowe, ortograficzne i stylistyczne,
- wypowiada się krótko, stosuje ograniczony zasób słownictwa, ale wypowiedź jest na ogół uporządkowana,
- z trudnością dostosowuje środki językowe do różnych sytuacji komunikacyjnych, niekiedy popełnia rażące błędy językowe zakłócające komunikację,
- rzadko aktywnie uczestniczy w lekcjach,
- wykonuje obowiązkowe prace domowe, ale popełnia w nich błędy.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- opanował w niewielkim stopniu umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- pobieżnie zna treść i problematykę obowiązkowych lektur,
- podejmuje próby odnalezienia i porządkowania informacji w tekście z pomocą nauczyciela; nie próbuje samodzielnie interpretować tekstów kultury,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia znaczące błędy językowe, ortograficzne i stylistyczne,
- posługuje się ograniczonym zasobem słownictwa, nie buduje spójnych wypowiedzi w wielu formach wskazanych w podstawie programowej,
- nie wykazuje aktywności w trakcie lekcji,
- większość zadań, nawet łatwych, wykonuje jedynie przy pomocy nauczyciela.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował umiejętności wskazanych w podstawie programowej,
- nie zna treści i problematyki obowiązkowych lektur,

- nie podejmuje prób odszukania i porządkowania informacji w tekście nawet z pomocą nauczyciela,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia znaczące błędy językowe, ortograficzne i stylistyczne,
- posługuje się ograniczonym zasobem słownictwa, nie buduje spójnych wypowiedzi w formach wskazanych w podstawie programowej,
- nie ma wiedzy o języku wymaganej w podstawie programowej,
- nie wykazuje aktywności w trakcie lekcji,
- nie wykonuje zadań i ćwiczeń, również zadań domowych.

VII. Materiały dydaktyczne

Seria podręczników *To się czyta!* jest przeznaczona do nauczania języka polskiego w szkole branżowej I stopnia. Składa się z trzech podręczników, przygotowanych dla kolejnych klas tego etapu edukacyjnego, dostosowanych do stałej siatki godzin 2-2-2. W każdym z podręczników wydzielono siedem działów literacko-kulturowych i jeden dział poświęcony kształceniu językowemu. Kolejne działy składają się z jednostek o wyraźnie określonej tematyce, nazwanych lekcjami. W każdym z trzech podręczników znajduje się ok. 50 jednostek tematycznych (w tym: 38–39 z kształcenia literacko-kulturowego, 11–12 z kształcenia językowego), przeznaczonych do realizacji na ok. 60 godzinach lekcyjnych.

W podręcznikach zastosowano podział na dwie części:

- kształcenie literacko-kulturowe, składające się z siedmiu rozdziałów zawierających wyraźnie wyodrębnione jednostki tematyczne, uzupełnionych o omówienie okresów z dziejów literatury i kultury. Zakres treści historycznoliterackich w klasie I obejmuje okres od starożytności do baroku, w klasie II – od oświecenia do dwudziestolecia międzywojennego, natomiast w klasie III – od II wojny światowej do współczesności;
- kształcenie językowe, składające się z 11 lub 12 jednostek tematycznych (w zależności od części podręcznika).

W części poświęconej kształceniu literacko-kulturowemu znajdują się także ćwiczenia dotyczące warstwy językowej omawianych tekstów, oznaczone nazwą „Język i styl” oraz charakterystyczną ikoną. W podręczniku zawarto więc dwa rozwiązania pozwalające na integrację treści: z jednej strony osobny dział językowy, umożliwiający samodzielne decydowanie, kiedy i przy jakim tekście literackim zostanie omówione dane zagadnienie, z drugiej – ćwiczenia z zakresu kształcenia językowego zamieszczone przy większości tekstów literackich, bezpośrednio odwołujące się do tych tekstów. Takie rozwiązanie realizuje założenia zawarte w podstawie programowej, których celem jest wzbogacanie wiedzy o języku, ale również „świadome uczestnictwo w różnych sytuacjach komunikacyjnych związanych zarówno z odbiorem, jak i tworzeniem własnych tekstów”.

W serii zastosowano układ tematyczny zawierający elementy chronologii historycznoliterackiej. Fragmenty lektur obowiązkowych – wpisane w tematykę poszczególnych rozdziałów – zostają wprowadzone i omówione zgodnie z kolejnością okresów literackich. Układ ten jest także widoczny w strukturze spisu treści: oprócz informacji o tematyce działów zawarto w nim nazwy

kolejnych epok, do których są zaliczane omawiane fragmenty tekstów obowiązkowych. Ponadto część dotycząca kształcenia literacko-kulturowego zakończona jest osobnym omówieniem każdej z kolejnych epok literackich i formacji kulturowych, do których są zaliczane omawiane lektury.

Fragmenty tekstów dawnych, wymaganych przez podstawę programową, i współczesnych – dodatkowych, często zaliczanych do literatury popularnej – zostały dobrane tak, aby stworzyć szansę zainteresowania każdego ucznia i ułatwić mu zrozumienie świata w nich przedstawionego. Założeniem autorek podręcznika jest umożliwienie młodemu ludziom docierania do problemów poruszanych w dawnych okresach literackich poprzez ich współczesne wcielenia i przetworzenia. Pod każdym z tekstów znajdują się polecenia i pytania ułatwiające uczniowi odbiór danego fragmentu, przemyślenie jego sensu oraz ukrytych w nim znaczeń, a także zachęcające do refleksji, dyskusji, pracy twórczej i pisemnych prac domowych. Ćwiczenia zamieszczone w podręcznikach mają zachęcić młodego, kształcącego się odbiorcę do wnikliwszego spojrzenia na świat i człowieka, zwrócić jego uwagę na powiązania między rzeczami i zjawiskami, poruszyć i uwrażliwić. Wybór określonych fragmentów tekstów oraz omawiane ćwiczenia ułatwiają uczniowi także wypowiadanie się na tematy bliskie jego uczuciom, codziennym sprawom. Każda lekcja rozpoczyna się pytaniem „**Na początek**”. Ma ono służyć zarówno nauczycielowi, jak i uczniowi do rozpoznania kierunku, w jakim zmierzać będzie rozważana na podstawie fragmentu utworu tematyka, a także umożliwić usytuowanie omawianych zagadnień i problemów w kontekście znanej i rozumianej dla ucznia rzeczywistości, tak zwanego „życiowego doświadczenia”. Pytanie „Na początek” ma również wprowadzić w grupie nastolatków pozytywny nastrój i uczynić temat zajęć wspólną sprawą nauczyciela – osoby dorosłej – i często buntowniczo (z racji wieku) nastawionej młodzieży.

W zrozumieniu omawianych na lekcjach fragmentów mają pomóc **hasła na marginesie**, zamieszczone przy konkretnych fragmentach tekstu i odnoszące się zazwyczaj do zagadnień poruszanych w ćwiczeniach. Znajdują się one przy utworach z listy lektur obowiązkowych oraz przy trudniejszych tekstach nieobowiązkowych.

Przy fragmentach lektur obowiązkowych uczeń znajdzie także krótkie omówienie całości dzieła: segment „**O utworze**”, który ułatwi mu zrozumienie danego tekstu, oraz krótkie **biogramy autorów**.

Pod hasłem „**Ważna wiadomość**” znajdują się definicje i wyjaśnienia terminów literackich oraz informacje, które uczeń powinien opanować zgodnie z podstawą programową.

Ponadto wielu tekstom towarzyszą ważne, chociaż nieobowiązkowe wiadomości, w formie tekstu z ilustracją lub jedynie tekstu. Są to m.in. „**Ciekawostki**” – dodatkowe informacje, które mogą zaintrygować ucznia, „**Warto przeczytać**”, „**Warto obejrzeć**” – listy współczesnych tekstów kultury, które mogą zachęcić młodego odbiorcę do sięgnięcia pod dodatkowe utwory.

Wszystkie występujące we fragmentach utworów terminy, które mogą być niezrozumiałe dla ucznia, zostały wyjaśnione w przypisach.

Każdy dział zawiera podsumowanie w formie map myśli: pierwsza z nich poświęcona jest tematowi poruszonym w dziale, druga (i kolejne) – informacjom z historii literatury, dotyczącym omawianych lektur obowiązkowych; przy czym oba rodzaje map są ze sobą połączone, tak że następuje płynne przejście od wątków tematycznych do zagadnień historycznoliterackich. Takie rozwiązanie ma ułatwić uczniowi przypomnienie wprowadzanych podczas lekcji zagadnień i wiedzy. Służą temu również strony zatytułowane „**Sprawdź swoją wiedzę**”, zawierające

kilkanaście zadań sprawdzających wiedzę z danego działu, na ogół pytań „zamkniętych”, odwołujących się do konkretnych wiadomości i pojęć.

Rozdziały składają się z jednostek o wyraźnie określonej tematyce, nazwanych lekcjami. W klasach 1 i 2 w większości rozdziałów pierwsza lekcja dotyczy tekstu współczesnego, a dopiero po nim jest omawiana jedna z lektur wymienionych w podstawie programowej (w klasie trzeciej na pierwszym miejscu mogą znaleźć się pozycje z okresu przed 1989 r.). Teksty współczesne, zarówno te zaliczane do kultury wysokiej, jak i należące do kultury popularnej, dominują w całej serii, a utwory dawne będą niejako nimi „otoczone”, dzięki czemu uczniowie do problemów związanych z dziełami z poprzednich okresów mogą dotrzeć poprzez ich współczesne wcielenia i przetworzenia. Zastosowane rozwiązania dają większą możliwość zainteresowania uczniów tekstami i poruszaną tematyką, ukazania im aktualności zagadnień obecnych w dawnych tekstach oraz ciągłości procesów kulturowych. Zapewniają też realizację zapisu z podstawy programowej: „Literatura antyczna i staropolska stanowi źródło i fundament tożsamości narodowej i kulturowej. Aby umożliwić uczniom zrozumienie związków między dziełami antyku i literatury dawnej a współczesną kulturą, nauczyciel w omawianiu lektur przyjmuje zasadę łączenia ich problematyki z problematyką tekstów współczesnych, obecnych zarówno w kulturze wysokiej, jak i kulturze masowej”.

Jednocześnie podręcznik pozwala na „tradycyjne” omówienie treści, zgodnie z kolejnością epok literackich – zachowanie chronologii w prezentacji tekstów obowiązkowych, wyraźne przyporządkowanie ich do okresów z historii literatury i kultury oraz krótkie i przystępne omówienie tych okresów, ze wskazaniem najważniejszych zjawisk, umożliwia zrozumienie podstaw periodyzacji literatury, poznanie zasadniczych cech epok, dostrzeżenie najistotniejszych zmian estetycznych i ideowych zachodzących w dziejach literatury.